

**Tuwanuä, Poli iqu kinganä
1 Korinä
pmeqä iquaunqä äqäkqe
Yätamakqä kuknuä
hinuiqänä iquvi**

Poli iqu qua täu äpmaminqänğanı, anä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naqänänjä-tänjä inği. Jisasi Iqueqä kuknuä anğui, anä-himqä Korinä iunı, Poli iqu-ganä awä ätuminqe. İtanğa qokä-apäkä iqısanjä hñqua, iqueqä wäunuä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenqä aquvä qämbñqä ipäqäkuwi. İnäqe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hñgi-mända yätñqä uwqanğa, hanä-ıqe quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvä qänätqätanğuwä iquau äwimakqe. İnjä etanği Poli iqu tuwanuä tä, qunı knuä iqä anğua ävätä, quwqä hanä-ıqe jänä iwimäkätñqä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Korinä iu pmetanğuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanuä witanği, quwqä suqä anğui qui imäkñqä iinqe, Poli iqu äwäwa kiinjä iminqe. Iqu kuknui, qokä-apäkä ämanänjuwä iqua, suqä jänänı imäkäpu pmapñqä iinğä ätätä äqäkqe. Ga Dñä Anğua İqu, quwqä qanä uwqeunı, jänä iwimäkätñqä hinuinä mäqunquä iqanğpqe, hanä-ıqe wimeqä iunğä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä haqeqä mamäupñqä suqä anğuanänı

imäqäpñqä iinǵetä, Dñä Äñguä Iqu näqñqetä, yänänäqñqetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau hinǵi vätnqä iinǵetä, ätätä äqäkqe. Inǵi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonǵuwä iqua, anǵi vaupnuwä iinǵä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanjä-iqä huitanjä-huitanjä ämaminjuwinǵe, Poli iqu kukñuä anǵui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwinǵä iinǵä ätnänjä iqi näqñqä mapñqä, yätamakqä äwikqe. Bukä tqesanjä saptä 13 iquenǵe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä kuapanänǵi, kiinjä äwinyätqäuä. Iqinjä Poli iqu suqä ämaqeunǵä äwinǵä iutanǵinǵä ämotquakqe. Goti Iqu nätmatqä anǵui qokä-apäkiu ävätnqä iutanǵi, suqä ämaqeunǵä winǵe, kinǵanänǵä eä, huiziunǵi ämäwqätäuä.

Poli iqu, tuwanuä tqenǵä kukñuä ätkqenǵä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwinǵä dutanǵi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunjuä imäqämqä änändowatkqä iqunǵi. Itanǵa Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunǵuä iqu, nyitä anä äpmeñue.

² He anjä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenǵä aquvä äqänätqänjuwä iquenǵä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpñqänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänǵä im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iquatä, eequenä Iqueqänänǵä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänjä-quvi. ³ Neqä Goti

Apigutä, itanğa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä hanjuä imbu pmetpŋqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Ique “änğuiqä” ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuännatanguwitanı, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapätŋqä iinqe, nyi Iquenı, “Änğuiqe” hiunji ique-ique ätuätqänä. ⁵ He Kraisi Ique ämuännatanguwitanı, Goti Hanjuwä Iqu he äwa miqänqä nätmatqä aanä kuapanä etapätqätanğqetanı, näqŋqä änguanänätänä epu, kukŋui awä iinä ätätqänä. ⁶ He iinä imäkätqätanğqewitanı, Kraisi Iquenyqä kukŋuä ne awä etätunquä di, hesäŋi häukuä witanğqe äyä ämotquetqäuä. ⁷ Iutanı tanğanı, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anğumä quvepçenqä hiŋuä äqambu äpmapiyänğanı, wäunjuä imäkçenqä näqŋqe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vçetanı, he hŋquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu anğumä äpätqänğanı, he quuvqä maeqä pmetanğpi eqänäniŋqä diŋqe, he quuvqä yänänäqŋqä eqäka wätqätanğpi yätamäkqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutänı ämuännanä asänä pmetaniŋquä ae ätänaikqä eänque, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkänıqe. Goti Hanjuwä Iqu iinä imäkätqätanğqä iunqe, nyi Iquenı, “Änğuiqe” hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatŋguwiŋqä (1:10-4:21)

*Ämiqä huitaᅇä iquaunqä, kukᅇuä mäkä
huᅇqenqä*

¹⁰⁻¹² Nqä nyämaqäüä, ämaqä, Kloisä iyyqä aᅇiu anä äpmeᅇuwä hui henyqe, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitaᅇi, hᅇqua tiᅇᅇä ätätqäᅇäüä. ‘A, ne kukᅇuä qäte, Poli ique wiyaᅇqunä!’ Itaᅇga hᅇqua, ‘Iyääi, ne kukᅇuä qäte, Apolosi* ique wiyaᅇqunä!’ Itaᅇga hᅇqua, ‘Isääi, ne kukᅇuä qäte, Pitä ique wiyaᅇqunä!’ Itaᅇga hᅇqua, ‘Oeyä, ne kukᅇuä qäte, Kraisi Ique wiy-atuᅇqueqä!’ ätätqäᅇäüä.” He iᅇᅇä itqäᅇuwᅇqe, nyämaqäüä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, maᅇᅇä yäᅇänäqᅇqä tiᅇᅇä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hᅇqunä iᅇqä äpmapu, kᅇui naqä-hᅇqunä in-dqänäpu, nätmätqä eeqäpnäᅇä imäkäpiyä iuᅇi asänä imäkqanᅇpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hᅇqunä eᅇqe, he iᅇᅇä ändumäkmbu äpmeᅇuwi, äänä etaᅇᅇiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenqä zä-huätati äunätmä äpäkoᅇᅇqätanä? Aaᅇqeqä! Ä he asᅇᅇä ämakuwi, Poli iqunäüä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asᅇᅇi, Klispusi iquesä, itaᅇga Gayusi iquesänä äwqäkqeqä. Itaᅇga huiziqenä, nyita mämeqä ikuwä imᅇi, täᅇgaᅇi, ämaqä hui, “Ne asᅇᅇi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetaᅇi, ique qänaknä ävätqäᅇunä” matqä ipnä. Iᅇᅇqe, Goti Hanjuwä Iqueᅇi, “äᅇᅇuiqä” ätuätqäᅇä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä aᅇiu anä

* **1:10-12** Wäuᅇuᅇiᅇqä 18:24-19:1

äpmejuwä iutänä äwqäkqe. Inäqe, nyi asñi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maqñqe.

17 Nyi ämaqä kuapänä asñä maqiyqä ikqe, ii tiinñqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asñä qäyäkiqämqä mänändowatqä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä täkiqämqänä änändowatkqe. Itanğa kukñuä iinä iquenñi, awä ätätmäñganñi, ñqä kñuä iutañi, kukñuä äñguä äwi-iqe ämetmä, matqä itqänä. Nyi kukñuä iinñi, ñqä kñuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äuñgqenqä kukñui, yänänäqñqä maeqñqä qui imäkqämñinñi.

Goti Iqueqä yänänäqñqetä, suqä kñuä äñguä iwäsäuqetäñi, ii Kraisi Iquvqä

18 Zä-huätatä iquenqä kukñuä awä tqanğqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänqä äpmejuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmatqä hiñginqä enqä-manjä etanği, äqunätqänä. Inäqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkñqänqä änyä-hänä inequmuatätñqä iqune, kukñuä iinñi, Iqueqä yänänäqñqä, anğumä änävauqumuatätñqä etanği, äyä äqunätqänu. 19 Ämaqä, “Kukñuä ii, nätmatqä hiñginqeqä” ätätqänuwä iquauñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunñi, kukñuä tiinñä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänñä iquauqä näqñqä ii, nätmatqä hiñginqä enqä-pa imäkmä. Ämaqä, kñuä qeiqinyä in-

dqänäpu, 'Iinjä imäkanä' tqä iquauqä kukñui, häukuä mäwiqä yätñqä imäkmä."†

²⁰ Itangi ämaqä äñguä iwäsäucänqä näcñqä-tänjä iqua, änäänqe? Ämaqä kukñuä-suqenqä näcñqä iquaunqe, äänä tmqäti? Ämaqä, kukñuä äñguä ätuäpu, huizi iquauqä kñui mändi äkittqiyqä iquaunji, squä wimenquti? Quwqä näcñqä äñguä iinj, Goti Hanjuwä Iqu hiñginqä imäkquänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä kñuä äñguä iwäsäucä iutanji, tiinjä imäkkqe. Ämaqä qua iutanä iqua, iquauqä äñguä iwäsäucänqä näcñqä iutanji, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näcñqä maeqä itpnä. Itanga Iqu tiinjänqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukñuinqe, hñqua hiñginqä qäyä äqunätqätanguwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hñqua, kukñuä iinjä iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iquaunji, Iqu qu qui mimäkñqänqä, hñjä imäkäqumuatequänä. ²² Quuvqä heqäpnqä diñqe, Israitqä iqua, nätmätqä yänänäcñqä ämaqä mimäkqänänä diganä hiñuä qumbñqä äwinyä. I etangi Israitqä qäyä etangi huizi iqua, qu kñui-ganä, "Ne kukñuä, äñguä iwäsäucänqä näcñqä-tänji, tänğa äwiyätunqe" mapñqä äwinyä. ²³ Inäqe, ne kukñuä awä ätäkitunqe, ii Kraisi Iqu zähuätati äungqä iinjeyi. Iqu iinjä imäkkqä iinjqe, Israitqä iqua, yänänäcñqä maeqä äqumbiyitanji, quuvqä maeqiyqä iquayi. Itanga huizi iqua, qu kukñuinqe, "Qäyunänä hma eä, qäyasäqinjä" indqänätqänuwitanji, quuvqä

† **1:19** Asayä 29:14

maeqiyqä iquayi. ²⁴ Inäqe, Israitqä hñqunesä, huizí iquautañä hñquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hñqenqä qätä äwiyaniñä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqätä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqätäñi, näqñqä ämetqäñu. ²⁵ Quuvqä maeqiyqä iquauqä kñui, quvqä eänqe, tiñä hitañgiyi. Hñqua kñui, “Goti Iqueqä näqñqä hui, qäyunänä hma eä, qäyasäqñqä” indqänätqäñuwä-qe, iñä ma, Goti Iqueqä näqñqä iñi, ii ämaqeufe, ämäwqätäuä. Itañga hñqua kñui, “Goti Iqueqä wäñuä imäkkqä huiñi, Iqu yänänäqñqä maeqeqä ämänätquenä” indqänätqäñuwä-qe, iñä ma, Goti Iqueqä wäñuä iñi, ii ämaqeufä yänänäqñqä iñi ämäwqätäuä.

²⁶ Nqä nyämaqäuä, Jisasi Iqu tääqä mänatqännga, ‘Äänä-äänä äpmaminquätiyá’ tpu, kñuä indqämbu. Kuapänänä hñquenä, ämaqä qua iutañä iuqä hiñuä iqñi, näqñqä maeqä pmetañgä, kuapänänä hñquenä yoqä naqä maeqä pmetañgä, itañga kuapänänä hñquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqañgä äpmaminuwi. He hiñqñqä iñä pmetañguwä iutañä iquenä, tääqä äyä etätmakqe. ²⁷ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä kñuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqñqä maeqä, hanuä iquautä, atäñuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutañä näqñqä kuapä-tänä iquautä, yänänäqñqä-tänä iquautä womba väñqä iñqeyi. ²⁸ Itañga Iqu atäñui, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutañi quvqä enqä-panä imäkätqäñuwä

iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetäñi, ämaqe, 'Nätmatqä iinjä iqua yätamäkqä neyänqiyä' knuä indqänätqänuwäqe, Iqu nätmatqä iinjä iqua, hiñgiñqä enqä-panjä imäkätñqä iinqe, ämaqä hiñgiñqä hñquau atäunüä ikqe. ²⁹ Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hiñuä iqinji, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunqä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetäñi, Kraisi Jisasi Ique ämuänñä. Itanğa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqenqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanğa Iquesäñi, Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuä iqinji jänänñä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunüä äneyätä, itanğa qui imäkñqä iuta anği inetmeqe. ³¹ Inji ne Goti Iqueqä kukñuä iunji, tii äqänänqäpa imäkquatunque.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iinjä-iinjä iqunjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ii, Naqä Iqu e inyimäkqe qä’ tätñqe qä.” ‡

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäköngqenqä

¹ Nyämaqäuä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwiñqä awä etätmänğanji, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänänäqñqä ämaqä, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjä iqua ätätqänuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquaunji, kukñuä awi, nätmatqä huitanä-huitanñqä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäköngqenqätänä ätumuä”

‡ 1:31 Järämai 9:24

kɲuä indqänätmitaɲi, awä äyä etkqe. ³ Nyi hesä anä äpmamängaɲi, yänänäqɲqä maeqä eämä, zä itmä, yäunüä-yäunüä-pqe kiinjä änyinmiɲqe. ⁴⁻⁵ Itanga nyi Jisasi Iquenyqä kukɲuä etätmängaɲi, he Iquenyqä quuvqä heqäpɲqe, ämaqeuqä näqɲqä iuta ma, Goti Iqueqä yänänäqɲqä iuta, heqäpɲqenqä änyingqe. Inji nyi ɲqä näqɲqe ämetquetmä, he kɲuä indqängqä tɲängqä emäkmqä ma, Dɲä Änguä Iqutä, Iqueqä yänänäqɲqetä, ämetquayɲqä awä etkqe.

Dɲä Änguä Iqu, änguä iwäsäuqängqä näqɲqe Vqä-quvi

⁶ Änguä iwäsäuqängqä näqɲqe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäuä ae ikqä iquauɲi, awä ätuätuɲqe. Näqɲqä ii, ämaqä qua täu tänga äpmeɲuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hiɲgi iwimäkätɲqä* iquauqetä, asänä hmanji. ⁷ Näqɲqä ne kukɲuä awä etätuɲqe, ii Goti Iqueqä eä, zä äwämiɲqä iiyi. Näqɲqä iquesaɲi, qäukuä qua mimäkqänga, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yäɲi anä pmeniquä diɲqä, atäunüä ae ekqe. ⁸ Näqɲqä iɲqe, ämaqä qua täu miqä iqua, maqɲqä emiɲuwi. Qu näqɲqä hiqä eqe, Naqä Aanä Yänänäqɲqä-tängä Iqueni, zä-huätati maueqä iqäpninji. ⁹ Iqua maqɲqä emiɲuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiɲi äqänä äwi.

“Nätmatqä, ämaqe hiɲuä mäquɲquä imiɲuwä, ä qätä mäwiyqä imiɲuwä, ä quwqä

* 2:6 1 Korinä 1:28

kñuä yändqänqä imnä kiuä mäwimeqä iminqä ii, ii nätmatqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä wingangqä iquaunqä näwinyä ekqä iyyqä” äqänä.†

10 Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqä zä äwäminqä iinji, Iqueqä Dñä Änguä Iqu inemäkqanqä iutani, Iqueqä-kiuä nenyqä ätnänä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dñä Änguä Iqu, nätmatqä Goti Iqueqä kñuä indqänqä yäpä imñinçetä, nätmatqä eeqänänä huizinçetä qävqä änguänä itä, näqñqä eänçetani, iinjä inemäkänä. **11** Ii tiinji. Ämaqä hñqu, hñquququeqä kñui äänä ämenqä iunqe, näqñqä maeqä yänä. Ämaqä hñqueqä kñuä indqänçenqe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä ingisanä iqunä, näqñqä itänä. Inji Goti Iqueqä-pqe, asä iinji. Dñä Änguä Iqunä, Iqueqä kñuä iqenqe, näqñqä hiätänä. **12** Itançi ne dñä ämakque, ii dñä qua täutanä iquauta ma, Goti Hanjuwä Iquesanji. Iinjinqe Goti Iqu nätmatqä änguä eeqänänä nätapätñqä ekqä iunqe, näqñqä metatunquänänji. **13** Nätmatqä iinqe, ne kukñuä awi ämaqä-qune neqä näqñqeta maetqä itqänu. Dñä Änguä Iqu näqñqä nätapqanqeta etätqänu. Inji näqñqä Iqu änätapkqe, ämaqä, Dñä Änguä Iqueä yäpä iqi äpmeñuwä iquaunji, ne ävätqänu.

14 Itanğa ämaqä, Dñä Änguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inqä iqu, nätmatqä Goti Iqueqä Dñä Änguä Iquesa äquvepätñqä iinqe, “Nätmatqä iinji qäyasäqinjqä” indqänätñqe, mämeqä yänä.

† **2:9** Asayä 64:4

Näqñqä iinjä iwäsäuqe, Dñä Äñguä Iquesanä etañgi, ämaqä iinjä iqu näqñqä maeqä etänä. ¹⁵ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmeñqä iqu, nätmätqä eeqänäñiqä äñguänä iwäsautä näqñqä metänä. Itañga Goti Iqueqä bukä iu äqäkqä-pa, iqueni, ämaqä hñqu, “Änäändiyä” tä iqe, änä miwäsäuqä yänä. ¹⁶ Tuwanui tii äqänä äwi. “Ämaqä hñqu, Goti Naqä Iqueqä kñuä indqänqenqe, näqñqä maeqä itä, ‘Iinjä-iinjä imäkiyä’ mätquä yänqiyä.”‡ Inäqe Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmeñquä iqune, ne Kraisi Iqu kñuä äänä indqänäñqä iuñqe, näqñqä menä.

3

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, hiñuiqänäñi nyi kukñuä awi, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeñuwä iquau, ätuätñqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiñqä dunä äpmeñuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqänuwä iquautä, ätuätñqä-pa, äyä etkqe. ²⁻³ Inğanj ymeqä dänä isua, ymisañä woyqe mañqä iquwä-pa, he kukñuä yänänäñqñqe, änä mämeqä etañguwiñqä, nyi añuä enqä-pa kukñuä hanuinä äyä etapkqe. Ga he, hiqä enqä dunä pmetañgä eqänätmä, “Tañganä-pqe he ymisañä woyqe mañqä yqänä ipñqäüä” etqä. Suqä, naqä pmeqänqätä, hiqä hita-hiñgukuatä äkasuwä tñqä iutani, he Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua

‡ **2:16** Asayä 40:13

täutaŋä iqua eŋqä-paŋä asänäŋä eŋä. ⁴ Ii tiinji. Hŋquenä, “Nyi kukŋuä qäte, Poli ique wimqänä” tqanğä, hŋquenä, “Nyi kukŋuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqänjuwi, ii ämaqä qua täutaŋä iqua eŋqä-ma äpmaka wätqätanğpi ämotquequänä.

⁵ Inji he yenyqä näqŋqä mapŋqä diŋqe, nyi tiinjä etmä, “Ye qäquye, yoqä maiquve etaŋgi, Naqä Iqueqä wäunüä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäunüä kikiŋä äyätapkqä iutaŋi, ye kukŋuinğä awä hetqanğueänğa, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyä eqiyätqänä.” ⁶ Apolosi iqutä nyitänji, yeqä wäunui tiinji. Nyi nätmätqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etaŋgä, iqu zquvätŋqä eqä vqäwqä iquvi. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epŋqä Imäkqä Iquvi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, iquaqu yoqä maeqä, hiŋginğe. Mä bakä äukauäpu, naqä epŋqä imäkqäwätŋqä Iqu, yoqä-tänjä Iquvi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iqutä, eqä vqäwqä iqutä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäunüä imäkqä-quaquvi. Inji mbqä meqänğani, iquaquvqä wäunui äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itanğa Apolosi iqutänji, ye Goti Iqueqä wäunui anä imäkätqänğueä iquve etaŋgi, he Iqueqä wäunüä eŋqä-ma änyänjuwä iquenji. Itanğa he Iqueqä anä inänjä etaŋgä, Iqu yqänä ämätätqäuä.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqä anä ämätnäjuwiŋqe, tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenji, anä siyaundqä eŋqä-pa etŋqä, ae ätekqetani, ämaqä hŋqu änyä-hänjä hŋqu-

mända ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inji Goti Iqu, qeqä wimänätä hinji vqä iuta nyimäkqanji, nyi-ganä, kuknuä änguä Jisasi Kraisi Iquenqä awä etkqe, ii nyi anä imäkqänqe näqnqä kuapänänä-tänunä eämä, anä siyaundqä yänänäqnqänänä äqutekqä enqä-paniqä. Itanqa ämaqä, he näqnqä haqeqi etapätqänuwä iqua, qu ämaqä siyaundqä iquesa anä ämätäqisätqänuwä-panä iinjä-quayi. Inji, iqua hñqunä-hñqunäñi, quvqä-pqä mätqnqä, hinji änguänä äqunäpu mätqäpnä. ¹² Ämaqä anä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyänqanji, hñqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqänqä imäkätqänuwitä, mätäpnä. Nätmatqä iinjä iqua, änguänänä eä, äpakänä witäniqe. Itanqa hñqua, zä-yänitä, qoetä, kuä-witqä yänitä mätpnä. Iinjä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. ¹³ Qänakñi, hiunji, Goti Iqu ataunä ikqä iqu timäuqanqanji, quwqä wäunjuä iinjä imäkmitpqe, ätnänäqi timäuänä. Hiunji iqu, tä enqä-panä ätimäuätä, 'wäunui änguä imäkätqänuwitqä, ä quvqä imäkätqänuwitqe', tä iqunä iqunänä. ¹⁴ Ämaqä anä e imäkmitpqetanä hñqu, iqueqä anji tä manqä änguä ämätänäñqe, iqu iqueqä wäunuiñqe, kimanji ämenä. ¹⁵ Injä-qe, ämaqä hñqu iqueqä anji quvqä etanji, tä hämänä ängqe, ii tiinji. Iqu iqueqä wäunui anji mimäkqä yäninqä, qui hämänä qe imäkñgi. Injäqe iqu iqueqä-kiuänji, tä manqä itä, quuvqenä äkitqä-qe, kima meqä maequ, hänjä hea ique-ique pmetänä.

¹⁶ Hiqä-hiuänji, he Goti Hanjuwä Iqueqä

hiqäva-imäkqä anä tñänqä etanğä, Iqueqä Dnā Ängüä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmenqenqe, he maqnqätanä? ¹⁷ Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anı, ii pmua eä, Iqueqänqänä ämätñänqce, ii he qäquenji. İinä dutanji, ämaqä hñqu, Goti Iqueqä anı qui imäkätqä etanğutqe, Iqu iquenä-pqe qui inä imäkänqiyä.

¹⁸ He quanğä ätnäpu, “Ne näqnqä-tänjuneyqä” ätnätqänuwä iquenä, anğumñi matqñqä änyinğı. İni ämaqä hiyaqä awä iqisanä hñqua, ämaquqä hinuä iqinı, ängüä iwäsäuqänqä näqnqä-tänä-qua epiyinğä wopqä imitpqe, iqua, iquauqä hinuä iqinı, näqnqe äwa ipu qämä-qämänjqä-qua äpmenjaqämbiyi, qänakñi Goti Iqueqä hinuä iqinı, ängüä iwäsäuqänqä näqnqä-tänä-qua anğumä epnä. ¹⁹ İi tiinä dutanji. Qua täutanä ängüä iwäsäuqänqä näqnqe, Goti Iqueqä hinuä iqinı, ii qämä-qämä iqä enqä-panä iinı. Nätmatqä inğce, Goti Iqueqä bukä iunı, kukñuä tiinı äqänä. “Ämaqä, ‘Ne ängüä iwäsäuqänqä näqnqä-tänjuneyqä’ kñuä ävätñqä hñqua, huiziquau ämäwqätäupñqä wäunüä imäkätqänuwä iunı, Goti Iqu hiñi-hiñi iwimäkqanğuti, quwä mäunğuatmbnä.”* ²⁰ İtanğa Iqueqä bukä iunı, kukñuä tiinä-pqä hñqu, inä äqänä. “Ämaqä ängüä iwäsäuqänqä näqnqä kuapä-tänä iqua, qu wäunüä nätmatqä äänä imäkpnqä kñuä indqänğanğuwinğce, Naqä Iqu, quwqä kñuä indqänqä iinı, häukuä mäwqiyqä itñqä etanğqenqä, näqnqä ae äme.”† ²¹ İnä etanğı, he ämaqä hñqueqä yoqe haqeqä

* **3:19** Jopä 5:13 † **3:20** Apqä Bukä 94:11

mamäuqänqe, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänäni, ii hiqä yätamakqänqä eä. ²² Ii tiinji. Poli iqunjä-qe, Apolosi iqunjä-qe, Pitä iqunjä-qe, qua tqunä-qe, hänä-pmeqä iqunjä-qe, äpäkonqä iqunjä-qe, nätmatqä tänğa äwiñqä-pqänjä-qe, qänaknda witäniqä-pqänjä-qe, eeqäpnäni hiqeqä, etqä. ²³ Itanğa he Kraisi Iqueqä etanğa, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquauqä wäunjuñqä

¹ Ämaqä, kuknuñqä näqñqä etapätunquä iqunenyqe, he kñuä tiñä indqänğpñqänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäunjuä imäkkä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä, zä äwämiñqenqä awä ätätqänuwä iquayqä.”

² Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäunui, iqua äñguänä imäkkäpnqäuä” kñuä indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iquenyä imäkkäpnqe, iqua iqueqä kuknuä eeqäpnänjä iunji, qänaknä iqäpnqe.

³ Itanğa he nyaqä suqenqä änyiwäsäuquwi, ä ämaqä tqu-tqu kuknuä mitqä anä iunqä ändma äwätä kuknuä ämindqe, nyi iñqe äwäwa miqä danä itmä, “Ii nätmatqä aanä wänqänänäpiyqä” kñuä änyänä. Nyi nqä-näuäñi, nqä suqenqä miwäsäunqä itñqä iqunji. ⁴ Nqä suqä-iwäsäunqä tämñi, hanä-iqä maeqä, aquvä iqänätqänä. Nqä-näuäñi, tiñji matñqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aanä jänänänjunqä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatñqä Iqu, ii Naqä Iquvi. ⁵ Itanği tänğanji, ne ämaqä

näqñqä ävätuñquä iquneqä wäuñuinqe, he miwäsäuqä pambu. He, hea Naqä Iqu anjumä quvepçenqänä, hiñuä äqämbu pmetpñqe. Iqu inğanı, nätmatqä eeqänänjä hea wiqä imdanı ämetä, Iqueqä we-huñqä iqi ämaitä, ämaqeüqä äwiñqe, quwqä qeqä-quuvqä imdanı ämetä, ätnänäqi mainiqe. Inğanı, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäuñuä änatapkqä imäkätunquä iunqe, “Si äñguä imäkätqänı-qe,” awi inğa natänıqe.

⁶ Nyämaqäüä, he yesa näqñqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqe, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hñquenyqänä enyätä, huiziquenqe maenqä iqä diñqe, nyi kukñuä ii ätqa äquvepqe, ñqä-näuänqätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä, ktqenä ämetqueqä.

⁷ Äsquki, si ne änewäsäutñqe, naqe, tqı ikimäkqeyi? Aanqe. Nätmatqä eeqänänjä ämenjuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yänänäqñqä iuta ämakuwänqänä hiqä yoqe haqä mamänätqätanğä eqänätqänä. İñı, qäyu hmanji.

⁸ He kñuä tiñjä eyätqäüä? “Ne nätmatqä äñgui, aanjä kuapänänjä-tänjune qe eequnä. Huiziquau ämäwqutäutanä, nätmatqä äwa miqänqä, ämiqä naqä iquatänı, asänänänänjä qe äpmequnä.” Auä, ne-pqe hesä ämiqä anä pmetunquä iinqe, he ämiqä naqä-qakuä pmapñqe, nyi kiñjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kñuä tämñı, tiñänänjä indqänätqänä. “Goti Iqu, kukñuä awä tatuñquä änandowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwiñqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyä

äpмуатäнаикқеқä. Iñä pметангқуетанġ, äмақä пизқä äпäsätқäñуwä iqinyқä қäyä äнätma äwäпу, äмақä qua täu äпменүwä iуqätä, yнаунġä iquauқätä, һиңуä iqi пизқä қäyä, napäsқäпñқä.”¹⁰ Ne Kraisi Iqueқä yoқä һақеu ämamäutunқе, äмақä һиzi iquauқä һиңуä iqiñi, näқñқä маеқänäñä pметангқуä-қе, һе һиқä-һиуäñқе, “Ne Kraisi Iqutä äмуäñнанитанġ, äñгуä iwäsäуqäñқä näқñқе, аанä куapänäñä-täñä äпменунä” кñуä indқänätқäñä. Ne һиzi iquauқä һиңуä iqiñi, yäñänäқñқе маеқä, һаңуä witanгқуä-қе, һе һиқä-һиуäñқе, “Ne yäñänäқñқä-täñuneyқä,” кñуä indқänätқäñä. Äмақе, neyaқä yoқе һақеu mämanatnämäуqä ipu, yoқе һеyaқенä һақеu äyä äмаetnämäutқäñä.”¹¹ Hiñuiqäñä duta täñга tiñġi, һеä куapänäñäñганġi, ne буayäñқä dä äneyätä, еқäñқä quväkä һäуayқä äпменқе. Itанга neyaқä қäkä gquä-pқе, yäуä itä äпknätñқе. Äмақе, һиñginäwa ptқä änapäsätқäñуwi. Ne quami äñгуä pмеқä diñқе, аñġi һма etñқе.”¹² Ymisañä isuaunқе, neqä һипaitäñġi wäунуä yäñänäқñқä itunқе. Äмақе, куkñуä quvқä natқангуwäñганġi, Goti Iqu äñгуä iwimäkätñқä diñқе, ne Iquenġi yatñқä ävätunқе. Qu quvқä inetqueqангуwäñганġi, ne qeiqinyä ämiwotunқе.”¹³ Qu nenyқä куkñui, quvқä tuätқätанġä, ne kimанġi, äñгуä dinä ätuätunқе. Qu neñġi, nätmatқä tawä еñқä-ma bi ae änaquvasämäkuwitанġi, yqänä äпмака äпäñу.

¹⁴ Nyaқä куkñуä yäñänäқñқänäñġi, tuwanуä

iu i äqänänqce, ii he womba mapnqä maqñqä eä. Oee. He ñqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätñqä iquenä etañguwinqä, hiqä kñuä indqänqce, we eomäkmqä diñqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä epñqä, yätamäkqä eyqe, kuapänänätänuenä qäyä etañguwä-qe, qu heqä hinunua hmanji. Nyi-ganä kukñuä äñguä we-hunqätänñqä awä ti etqanqçeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänqanguwänqa, iutanji nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itanji he nyaqä suqä duñi, qänaknä nyipñqä iinqä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinjä imäkqäpñqä diñqe, nyi Timoti iquenji henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, ñqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinjä änyinätñqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukñuä eeqänänjä iunji, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänänqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätñqenqä, ämaqä im-imñä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqätanquwä du, kukñuä awä ätuäkitñqe. Iqu-pqe he suqä iinqä awä inä etätñqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesanji quwqä yoqenä ämaenätqänuwä hñqua, nyinyqe, “Iqu anji mänemeqä yänqiyä” kñuä ävätñqe. ¹⁹ He kñuä iinji qäyä eyanqqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinyä imäueqanqutqe, nyi emamqenqe maqänänji äquvepmä. He emetmänqanji, ämaqä iinjä iqua, iquauqä kukñuä tqenqe, yänänäqñqätä qäsä diyä-tmä, näqñqä ganä mamä. ²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, kukñuinä hiñginäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqñqä vqanqa, häukuä winä.

Iutaŋi nyi, kukŋuä yänänäqŋqänäŋi, tuwaŋuä täu äqiyätqänä. ²¹ He iqi emetmängaŋi, nyi suqä äkisqu emäkmqä eŋgi? Nyi he jänä iŋga emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hŋgisa iqe ganä vquatämäuqanquwänga, henyqä naqänänä nyinqetä äwqä hanuä änyanä pmetunqetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinŋi, suqä quvqänäŋi äwäminqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aana qaqä-qakuänänä hŋqu tiŋä iqanqä, nyi qätä äwiyänqe. Suqä huiwä yanä iŋqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aana quvqänäŋi, heyaqä awä iqinŋi äwinä. Ti- iŋä, hikŋä hŋqu, kaniqueqä apäkisä, qanä hiŋgi ikitqänŋi. Suqä quvqä iinŋi, ämaqä qu- uvqä maeqiyqä itqänjuwä iquau iämäwqätäuä. ² Ämaqä huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmeŋqenqe, sunqä kŋuä maqiyqä itqänjuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätŋqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkpiyiŋqe, hiqä yoqä haqä ämamäunätqänuwi, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinŋä äpmeqetaŋi, ämaqä suqä aana ququvqä iinŋä imäkqä iqueni, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä iinŋä iqueqä quuvqä ique aŋgi itmeŋqä diŋqe, he tiŋä imäkŋqä änyinŋi. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänäpiyanqanŋi, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä

Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqñqetä, hesä anä äpme, ämaqä iinjä iqu hanjä-iqä metñqä diñqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanğa he iinjä miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänjuwi, qäyu hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pñä ämäuepqe, naqänänjä äyä änyuämäutñqe. Yisi, suqä quvqä iquenqä ktqeyi.

⁷ Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqa iqu, sipsipqä iqueqä häñeque äqunätä, atqä-awäkau mapäsqa ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi maiñqä inemäkkqe. Injä etanği, he bretqä yisä maeqä ii enqä-panä enjuwi, yisä yäue bi tñämäupñqe. ⁸ Itanği Israitqä iqua quvaukuä ique-ique, hea naqä Pasopanğanjçä ätätqänjuwä inğanji, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätänjä änätqänjuwä-panji, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkonğqenqä knuä indqänätanitanji, suqä quvqä eeqänänji bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämñi ikikinyänjä änyanä, kukñui naqä-qakuinä tquatñqe.

⁹ Nyi henyqä tuwanuä hiñuiqänä äqäkqä iquenji, he ämaqä, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqänjuwä iquautä, anä mämpmeqä ipñqä diñqä ätätmä, äyä äqäkqe. ¹⁰ Qua täunji, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautanji, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iquenji, tuwä wiyqä iquatä, ämaqäyqä nätmatqe äñguä witanği äqunäpu quwä-meqä iquatä, itanğa goti quanğä iquauqä yoqenqä aquväqñqä iqua, qu hävemnäqñqä äpmenjä. He eeqänänjä iquatänji, anä mämpmeqänqä maqiyqä ikqe. He iquatä anä mämpmeqä ipñqä etanğutqe,

qua täuñi hämänänä ävämapiñqe. ¹¹ Nyi kukñuä tuwañuä ique iinjä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinji. “He ämaqä Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeä’ ätumitpqä hñqu, suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmatqenqä äñguä witañgi äqunätä qeqä ätquä, goti quañgä iquauqä yoqenqä aquvä äqäñgqä, ämaqä huiziunji quvqä imäkqä kukñuä ätqä, wainqä-eqe änätä hiqiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmatqe quwä ämeqä, iqutäñi, anä mäpmeqä ipu, ymisañi anä mañqä pambiyä” ätätmä äyä äqäkqe. ¹²⁻¹³ Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäunjuä hmanji. Goti Iqu Kiqä-kiuä iwäsäuänä. Inäqe he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqäñuwä iu iwäsäuqäñqe, äñguä eä. Inji Goti Iqueqä bukä iunji kukñuä ätäñqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänjä itä hiqä awä iqi yqänä äpmeñqä iqueni, huätä dowatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqäñuwä iquauñi, kukñuä mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqäñqe, nyaqä kukñuä huiziqu tiinji. Ämaqä hesañä hñqueni, kiqä quuvqä anä heqiyqä hñqu quvqä iwitquetqä etañgutqe, iqueqä hanä-iqä ipiñi, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipñqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä mañqä enuwä iquau-mända, “Jänä nyimäkipiyä-qe” änääñqä tuäniqi? He suqä iinji, añgumä imäkqäñqe, manyinqä iqi.

* **5:12-13** Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

2 Tiinjä eä. Qänakndañi, ne Goti Iqueqä qokä-apakä igune, ämaqä qua täutanjä iuqä suqä iunji, iwäsäuaniquä enqe, he maqñqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuaninquä enqe, quvqä wänqä isua tänğa itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäkñqänäñi, suñqä itqänäuä? ³ Itanğa ne ynaunjqä iquau-pqe, inä iwäsäuaniquä eä. Inji, quvqä qua täu itquatnätunque, jänä inä imäkñatunquä eä. ⁴ Injä etanği he hanä-iqä iinjä-tänğuenä etanğutqe, quuvqä maeqiyqä iquaunqä äwäpu, qutanjä hñque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmeñqä hñque, ewäseyqä pmetñqä atäunui, suñqä itqänjä? ⁵ Nyaqä kukñuä i äqiyqe, he womba ipñqä diñqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänğani, ämaqä heyaqä awä iqini, kukñuä äñguä iwäsäuqä hñqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hñquaqiyqä hanä-iqe iwäsäutñqe, hma etanği hiwänyqe. ⁶ Iinjä miqä ipiyitani, quuvqä heqiyqä hñquki, huiziquenji, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñquauñqä, jänä emäkkipñqänä, ätuma uwqunenji.

⁷ Quuvqä heqiyqä iquendanjä hñqua, huizi iquenä quvqä etqueqanğuwinqä kukñuä iwäsäuqä iquaunqä hämä ätuma äwätqänuwinqe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quanñä qe äpäknğä. Qu quvqä qäyä etquapñqänä äwimasipñqä äyuwä. Heqä nätmatqä qeñqä-qe, “Neqeçä” etäpu qäyä ämetauqanğpi, hiñuinä qumbñqe. ⁸ Quvqä etquapñqä äwimasiyqe, äñguä qäyä etanği, hiqä-hiuänji, quwä ämanäpu, quvqä nanği-tänği itquatunqunenji. Itanğa ämaqä heqä quuvqä anä

heqiyqä-pqä iquauñi, inä itquequenji.

⁹⁻¹⁰ Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä inğisa mäpmeqä itpnuwi. He iinqe, maqñqäta? Ämaqä hñqu, “Qu äpepñqäüä” etqanğutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quanğä iquauqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, “ñqeqänä” tqä iqua, eqä yänänäqñqe änäpu hiqiiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäkqä kukñuä tqä iqua, itanğa quanğä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeunji, yäpä inğisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹ Hiñuiqänäñi hesanä hñqua, suqä iinjä imäkqä-qua äpmaminuwi. Iinjä qäyä etanği, neqä Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuäñnätanğuwitanji, Goti Iqu, heqä quvqe, asñä eeqäpnä eqiyämäütä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hiñuä iqinji, ämaqä jänänänä pmetpñqä äyä emäkkqe.

Huiwä iqutä, quuvqä iqtänji, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqenqä

¹² Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnäñi imäkqe, pmua ma, äñguä imäkätqänunä” ätätqänä. Nyi kimanji, “Kukñuä ii qäyunänä-qe, hui yätamäkqä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqeqä” ätqä. Iinñqe, nyi ñqä-näuäñi, nätmatqä äkisqu naqä enqä-panä eä äminiyätñqe, hiñuinä mäqunquä imä.

¹³ Itanğa ämaqä hui tiinjä tpnä, “Ymisanä

eeqäpnäni, ii äwqä näpäsceqä. Itanğa äwqegu, ymisanä iqueqä qaeqä.” Nyi kimani, “Auä, qäquaqu änguä etanğqä-qe, Goti Iqu iquaquini, qui imäkäniceqä” ätqä. Ini, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu änätapkqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanğa Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴ Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäqnetani, Naqä Iqu ae äpäkoğqä iuta anğumä, änyä-hänğä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkänicä eä. ¹⁵ Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitanjä-huitani äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätäni asänänä eänqenqe, he maqñqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänğä. Ini Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutani, nyi ämetmä apäkä suqä qanä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etñqä imäkmqe, suqä iinjä anğüata? Aanqeqä. ¹⁶ Suqä iinjqe, he maqñqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äyä änatätqäuä. *“Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe eñinyqä.”** Ini apäkä suqä iinjä imäkqä iisäni, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷ Itanğa ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänñaniyi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetäni, naqä-hñqunä qe eqinyä.

¹⁸ Iutani, suqä huiwä yanä vqä Goti Iqu änätapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuni, vquatämäupu yaväki imbu pmetanğpu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä

* **6:16** Ipäqäkqä 2:24

iunji, aanjä quvqä imäkenği. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinjä iqu enqä-panjä ma. ¹⁹⁻²⁰ Goti Iqu Iqueqä Dñä Änguä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetanği, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäkqä anjä tñänqä eänjuwiñqe, he maqñqäta? Goti Iqu he nätmätqä änguä hñquesa mbqä eyämakqetani, hiqä huiwä ii änyänjuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Ique-qeqä. Iinjñqe, nätmätqä eeqänäni, heqä huiwä igutä imäkäpiyänğanji, Iquenji yoqä naqä vqäpñqänänji.

7

Suqä qokä-apäkä ämanqenqä

¹ Kukñui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmaqñqänqe,* ii änguiqä”† ätquwiñqe, he yatñqe, “Ii qäyutanä, ä hmandanä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä äväwqatquwi, täñğanji kima etmqe. ² Ämaqä kuapänäni, qanjä hiñgi ikitqätanğuwä iutani, tiinjñqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täñänänqe. Itanğa apäkiua, eeqänä qokä iyqä-iyqä täñänänqe. ³ Inji qokä hñqu, apäkä kiqä-tänju enqe, iqueqä huiwi, apäkinyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. Asä iinj,

* **7:1** Näqñqä-tänjä iqua näñji-mäñji ätäqtänjä. Hñqua, “Kukñuä tä, hiaqäqä anä mäwiqñqeçqä” tqanğä, hñquququa, “Ii suqä ämanqänqeçqä” ätäqtänjä. † **7:1** Näqñqä-tänjä iqua näñji-mäñji ätäqtänjä. Hñqua, “Kukñuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukñuiqä” tqanğuwänğa, hñquququa, “Ii Poli iqueqä kimanjyqä” ätäqtänjä.

apäkä hui, qokä kiquä-täñi enqe, iiyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. ⁴ Tiinñqä hmanji. Apäki, kiquä huiwi kiquä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqäpnäñi, kiquä äwiñqä iunä imäkqänqä hmanji. Kiquä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmatqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. Itanğa qokiqu-pqe, asä iinji imäkqänqä. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmatqä eeqänäñi, iqueqä äwiñqä iunä imäkqänqä hmanji. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmatqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. ⁵ Iyaqu ämanäsi, qokiquñäqe, ä apäkinäqe, hiaqäqä anä wiqänqä mäwiñqä, miqä ma eä. Inäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyñqe, kukñuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wänqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiñqä, ii ängui. Iinä imäkiyqeñi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwiñqä dunji, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwimeqänqä hui imäusinyä, hiaqäqä anğumä wiqänqä. ⁶ Nyi kukñuä ii etqe, ii qanyä kukñuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipñqä suqä hñqu imäkätmä etmä maetqä iqä. ⁷ Nyaqä änyinqe, tiinji. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwiñqä-panjä iinä witanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnäñä iunji, Iqueqä äwiñqeuta hñqunä-hñqunä hinqi ävätqäuä. Itanği Goti Iquesañi, ämaqä hñqu, iqueqä-kiui ämenqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

⁸ Itanğa qokä-apäkä yawiqä äwiñuwä iquendä, apäqñqä äwiñuwä iuendäñi, nyi tiinä etmqe. He qokä muämuanqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwiñqä-pa witñqä etanğutqe, ii

än̄gui. ⁹ In̄äq̄e he hiq̄ä huiwiq̄ueq̄ä äwin̄q̄ä iun̄i, än̄guänä mämin̄q̄ä ip̄n̄q̄ä etan̄gutq̄e, män̄gi qokä muan̄äpu, apäkä mapu. Mä huiwi än̄guä mämin̄q̄euta, hin̄gi qan̄ä ikipu, imäkq̄ä din̄q̄ä etq̄ä.

¹⁰ Itan̄ga qokä-apäkä ae äman̄än̄uwä iyäquvenä, man̄ä yän̄än̄äq̄n̄q̄ä etmq̄ä tä iqe, ii Naq̄ä Iqu Kiq̄ä-kiuä kin̄ganä ätkq̄ä† iuta etmq̄e. Tiin̄ä ätkq̄e. “Apäkä huiki, ämaq̄ä hn̄queq̄ä apäkiki ae eän̄i, tq̄ä qokiquen̄i, mävämeq̄ä is̄n̄q̄e.” ¹¹ Kuk̄n̄uä tq̄u qäyä ätätan̄gi, si tq̄ä qokique ävämatq̄ä etan̄gutq̄e, qokä änyän̄ä hn̄que muämuan̄q̄ä, qanyä yawiq̄ä en̄q̄ä-pa pmettn̄q̄e. Iin̄in̄q̄e, makin̄q̄ä iqe, tq̄ä qokä ävämatq̄ä iquenyq̄ä an̄gi äwät̄n̄i, äwq̄ä naq̄ä-hn̄q̄unä ganä nyin̄q̄e. Itan̄ga ämaq̄ä quäyuwiq̄u-pq̄e, iqueq̄ä apäkin̄i, huätä mändowatq̄ä yät̄n̄q̄e.

¹² Itan̄ga qokä-apäkä huiziquenä, nyi n̄q̄ä-näuän̄i, tiin̄ä etmq̄e. Kuk̄n̄uä tä, Naq̄ä Iqu matq̄ä ikq̄e. Ämaq̄ä quuvq̄ä heqiyq̄ä hn̄quki, apäkä quuvq̄ä maeqiyq̄ä hui ämen̄i, ii sitänä äpmaka wätät̄n̄q̄änä äwinyän̄q̄e, si huätä mändowatq̄ä is̄n̄q̄e. ¹³ Itan̄ga apäkä quuvq̄ä heqiyq̄ä huiki, ämaq̄ä quuvq̄ä maeqiyq̄ä hn̄que ämuan̄äni, iqu sitänä äpmaka wätät̄n̄q̄änä äwinyän̄q̄e, si iquen̄i, mävämeq̄ä pa is̄n̄q̄e. ¹⁴ Nyi kuk̄n̄uä iin̄i, tiin̄in̄q̄ä etq̄ä. Ämaq̄ä quuvq̄ä maeqiyq̄ä hn̄qu, apäkä quuvq̄ä heqiyq̄ä hui ämen̄q̄e, qeyaqu naq̄ä-hn̄q̄unä etan̄giyitan̄i, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyq̄e, “N̄q̄e” ätätä, “Jänän̄än̄ueq̄ä”

† 7:10 Makä 10:5-12

kɲuä vätänä. Asä iinji, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hɲqutä äpmeɲqe, qeyaqu naqä-hɲqunä etaɲgiyitaɲi, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Nqeqa” ätätä, “Jänänäɲiyqä” kɲuä vätänä. Kukɲuä iinji, naqä-qakuä hma eɲqe, iuaquiyqä ymeqä iuɲqe, Goti Hanjuwä Iqu, “Nqeqa” kɲuä mävvä itä, kiyä matqä etaɲgä qunänä. Inäqe kandä känatä, Goti Iqueqä hiätaɲgiyitaɲi, ymeqä-pqe Iqueqä inä hiätaɲgä, Iqu isuaunji aɲguänä inä ämitqauä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäqe, apäkiɲäqe, äwätɲqä imäkɲgqe, a makiqätqä ma, hiɲuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäqe, apäkiɲäqe, suqä iinjä imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamäkqä äwiɲi, iqu-pqe qui mimäkɲqänqä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iinji, qokä quuvqä heqiyqä hɲquki, tqä apäkiɲi yätamäkqä äwiɲi, ii-pqe qui mimäkɲqänqä quuvqä heqiyäniqi? Iinjä etaɲgqä dunji, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä haɲuä imbu pmeqänqä, tääqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatɲiɲqä äwinyänqä du, qeiqi pmatɲeqəqä

¹⁷ Ne ämaqä hɲqunä-hɲqunäɲi, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänqä, nenyqä atäunjuä itä tääqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatunqunänäɲi. Nyi ämaqä Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänä im-imɲi, suqä ique a yänänäqɲqä qätätɲqä äväkitɲqe. ¹⁸ Inji, ämaqä iqueqä huiwi häuä ae äktäunqä hɲqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanji,

Iqueqänä hiätņqä äpkqä etaņgutqe, yunġuä äwiņqä iunġqä tņāņqä mimäkqä, ii pmetätņqe. Itanġa ämaqä iqueqä huiwi häuä maktäunġqä hņqu, Goti Iqu tääqä tuätumeqanġi, iqueqänä hiätņqä äpkqä etaņgutqe, iqueqä huiwi häuä maktäunġqä, ii pmetätņqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunġqä iqtä, häuä maktäunġqä iqtäni, Goti Iqueä hinuä iqini, ii nätmatqä hiņġiņqe. Inäqe nätmatqä naqä-qakui, ii Goti Iqueqä suqä eeqänāņä iunġi qänaknä iqeyi. ²⁰ Qanġanāņi ne quami äänä pmetanġunġa, Goti Iqu tääqä änatätmakqä iunġi, mävämeqä, äpakä pmetatunġue. ²¹⁻²² Hņquki si hņqueqä wäunġuä-wiyqä hiņġiņqä pmetanġnä, Naqä Jisasi Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueqä yäpä iqī mämpmeqä, Naqä Iqueqänä äpmeņnä. Asä iinġi, hņquki si hņqueqä yäpä iqī mämpmeqä etaņġnä, Naqä Iqu tääqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueqä wäunġuä-wiyqä hiņġiņqä-quki äpmeņnä. Iiņiņqe Goti Iqu tääqä maetätmeqāņġanġi, hņqueqä wäunġuä-wiyqä hiņġiņqä äpmamiņuwä iquenä, e äpmamiņuwīņqe, kņuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inäqe hiqä ämeyqä iqueqä yäpä iqīsa vämeqāņqä huāņqä hinuä äqunäpiyi, iqueni ävämapņqe. ²³ Tiinġä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä duņqä ändowatätäqeta, mbqä naqänāņä enqäpanġi, Iqueqänä hiņġqänä ae äyä eyätmakqe. Itanġi wäunġuä-wiyqä hiņġiņqä iqua, ämaqä hņqueqä kukņuä dunä qänaknä itqāņuwä-pa, he-pqe iinġä miqä pambu. ²⁴ Nqä nyämaqäuä, Goti Iqu tääqä änatätmakqāņġa, ne äänä

äpmaninqua iunji, mävämeqä, Goti Iqutä iqi äpakä pmetatunquänänji.

Qokä-apäkä mämanqä iunqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä iuaunqä yatñqä änyikuwinqä awä hetmqñqe, nyi Goti Naqä Iqueqä kukñuä-suqä hñqu ämamä, iuta äkitqäümä etmqä ma. Tiinänänji. Goti Iqu nyinqä qeqä wimängangqetani, kukñuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä kñuä indqänqä iutanä etmqe. ²⁶ Hañä-iqä aanä naqänänjä tänga ätimäuqä tä, äpakä witäninqä ätimäuqi. Iinñqe, nyaqä kñui, he quamä heqä tänga äpmeñuwä iunji, yänänäqñqä ii pmetpñqä änyinji. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eeni, huätä dowattñqä kñuä mindqänqä pa. Itänga si apäkä maeqä yawiqä-quki eeni, apäkänqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inji qäyä etangqä-qe, si yawiqä äwänjita apäkä ämanji, ii si suqä quvqä mimäkqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwaknä ae ämñqä hui qokä ämuangqe, ii-pqe, suqä quvqä mimäkqä iqi. Iinjä ämanäpiyä iutani, quwqä quamä pmeqä iunji, hañä-iqä naqänänjä meqäpnä. Ii nyi he hañä-iqä hemeqänqe, manyingangji etqä.

²⁹ Nyämaqäuä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänänjä etangji, iinqä etqä. Hiunji iinjä ipinji, he äänä äpmeñuwinqe, kñuä mindqänqä iqäpnqe. Inji, ämaqä apäkä-tänjä ae eänuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetpñqe. ³⁰ Asä iinji, ämaqä huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänuwä iquenä, yenüä äpmeñuwenä pmetpñqe. Asä iinji, ämaqä yeeqänä ipu äpmeñuwä iquenä, iinji miqä itqänjuwenä

pmetpñqe. Itanğa ii enqä-panä asä iinji, ämaqä nätmatqä mbqä kuapä itqänjuwä iquenä, iinji maequenä pmetpñqe. ³¹ Ii enqä-pani, tiinjä-pqe inänji. Ämaqä wäunjuä naqä-naqä qua täutañä iu imäkätqänjuwä iquenä, iinji nätmatqä wänqänänäpu enqä-panä qunğpñqe. Qua tqutä kiqä nätmatqä haqeqi äwinqetäñi, hea quäuqä maeqänğa qui imäknätñqä etañgi, iquaunqe kñuä pkäpkä mindqänqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapänä iqänqe, manyinqqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iqueni aquvänä iwimäkquätñqä, kñui iqueqä wäunjuinqänä indqänqä-qu eä. ³³ Inäqe ämaqä apäkä-tänä-qu, iqueqä apäkiñi yeeqä iwimäkquätñqä iinqe, nätmatqä qua täunjuñqä kñuä kuapänä indqänğonä. ³⁴ Iqu iinjä imäkätñqe, kñuä heuänqä ämenji. Tiinjä-pqä inänji. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi ñqä-näuäñi, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, ñqä huiwiqutä, quuvqetäñi ikikinyänä enyqä” kñuä ämepu, kñui Naqä Iqueqä wäunjuinqänä indqänqä iuayi. Inäqe apäkä qokä-täñi, suqä iinji miqä itä, iyyqä qokiqueni, yeeqä iwimäkquätñqä, nätmatqä qua täunjuñqä kñuä kuapänä indqänğuanä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iunji, he pmua memäkqä itmä, yätamäkqä heyqanğundi quami änguanänä pmapnä. Tiinjuñqä etqä. He kñuä heuänqä mämeqä ipu, suqä jänänänä Naqä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunjuinä imäkqänqeyi.

³⁶ Ämaqä hesanä hñqu, kiqä apäkä

hitqeni, qokä mapnqä ataunä ae epqä du, yänä ämiqänätä ämimitätqe, iqisa qoyanä iwänganğa 'qokiqu yqä ämenä' kñuä ävätqe, iqueqä äwiñqä iunä imäkätä, meqini ävquatawatqanği qokiqutä ämañgiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Inäqe ämaqä hesanä hñqu, kiqä äwqe yänänäqñqä imäknä, kiqä äwiñqä dunä imäkmätä iqanğqanğa, ämaqä hui, "Iinä-iinä imäkiyä" ätuäpu jän-jänä mäutqñqä, kiqä-kiuä, "Nyi iini imäkmä, ä mimäqä imä" kñuä indqanğqä iunı, "Nyi iini yqänä ämiqämä" kñuä indqanğqe, ii suqä anğui. ³⁸ Iinä etanği, ämaqä hñqu kiqä apäkä hitqä iini qokä ävqäqe, ii suqä anğui äyuä. Inäqe ämaqä hñqu apäkä hitqä iini qokä mäwqä iqe, iqu suqä anğuanäninä imäqki.

³⁹ Itanğa apäkä huiyqä qokiqu mapakonqä, hänä yqänä pmetanğutqe, apäki iqutä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqe. I etanği iyyqä qokiqu pizqä etanğutqe, ii iqutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Iinä ätqäuqetani, "Qokä änyänä ämuanmä" kñuä indqänätäqe, ii ämuanätñqe. Mä ämaqä hinğinğä hñque muämuanğä yätñqe. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanğqä hñque, muanätñqe. ⁴⁰ Ämañqä iinğñqe, nyi nğä-näuäñi, kñuä tiinä änyiyqi. "Ii anğua etanğqä-qe, itanğa ii qokä anğumä muämuanğä, qanyä yawiqi äpmeñqe, ämäwqätäunğiyä."

Nyi kukñuä eeqänänä ii ätqapqä iunqe, "Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetanği, kukñuä eeqäpnäñi, awä äyä ätqänä"

kɲuä indqängä.

8

Nanüä, qu goti quanğä iquaunqä hiqäva imäkkquwi, änatunquäta?

¹ Ämaqe, nanui goti quanğä iquaunqä hiqäva ae äqäpqa iuta äma äpäpu änatqänjuwinqä, he yatnqä äqiyäpu ävawqatquwi, iinqe nyaqä kimäni, tiinji. Ne näqnqe, “Ämaqä eeqäpnäni näqnqä-tänänänjä äpmakäwänünä.” Kukɲuä iinji, naqä-qakuä ätätqänjuwä-qe, näqnqenänji, ii suqä wopqä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäuä. Inäqe suqä ämaqenqä äwinqä iqu, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquaunji, yänänäqnqä iwimäkätqäuä. ² Ämaqä hɲqu, “Nyi näqnqä-tänunjqä” kɲuä indqänätnqä-qe, iqueqä näqnqe, homä yqänänji. ³ Inäqe ämaqä, Goti Iquenyqä äwinyätnqä iqu, ämaqä iquenyqe, Goti Iqu näqnqä eä.

⁴ Nanüä goti quanğä iquaunqä hiqäva ae äqäpqa iutanä ämepu änatqänjuwinqe, tiinji. Goti quanğä iquaunqe, ne tiinjqä näqnqe. Ii ämaqe quwqä hipaitä imäkkqä eä, naqä-qakuä maetqe. Goti hɲqua-hɲqua inä ma, Kiuänänjä Iqu Qäqunänji. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmatqä huiunqe, pmua enqäpanjä äqunäpu, “Ii goti-quaeqä” ätäpu, “Naqä-quaeqä” ätätqänjä. Inji goti iinjä iqua, qäukuä haqä yätunjä-qe, ä qua täunjä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä neji, neqä Goti, hɲqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmatqä eeqänänji äyä imäkkqe. Itanğa Ique yeeqä iwimäkatunque, ne

hänä sä äpmeñu. Itanğa, “naqe” ii nätmatqä hui-hui maetqe, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesañi, nätmatqä eeqänänjä äyä ätimäuqe. Ga Iquesañi, ne hänä sä äpmeñu.

⁷ Inäqe ämaqä hui, nätmatqä naqä-qakuä iinñqe, maññqä yasämänä enä. Ämaqä iinñi kinğanäñi, goti quañğä iquauñğä quuvqä eqiyäpu äpmamiñuwi. Inñi täñğanñi, nañuä goti quañğä iquauñğä hiqäva imäkqanğuwitanñi ämepu änäpiyänğğanñi, iquauqä kñuä äñgui änä maeqä etanñi, “Tä ne suqä quvqä imäkqunä” kñuä ävätqäuä. ⁸ Tiinñi maeqä eä. Ymisañä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätñqä diñqe, minetmeqä yänä. Buayä iinñä pmua imäkñätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu, iinñä imäkqanğuwinñqe, mändi makittqiyqä yänä. Itanğa buayä iinñä änätqänjuwä iquauñi, Goti Iqu, iinñä imäkqanğuwinñqe, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenqä iwäsäuqänñqe näqñqätänjä iquenä, he buayä iinñä äñğanğuwanğğanñi, ämaqä kñuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauñi, qui iwimäkqänñqä äñğuanä mimbu. ¹⁰ Itanğa ämaqä quwqä kñuä indqänñqe yänänäqñqä mämeqä eänjuwä hñqua, he ämaqä näqñqä-tänjä iquenä, goti quañğä iquauñğä anñä aquväqñqeu äpaquväpu ymisañä äñgmanätqätanğä hiñuä eqänänjuwi, iqua-pqe ymisañä asä inä bñqä diñqä iquauqä äwinñqä iunñi, he äwivauqumuatqä. ¹¹ Inñi he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquauñğä äpakonğqä iquauñi, heqä kñuä, “Ymisañä eeqänänñi, änmqänänñqä”

indqänqä iutani, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, kñuä indqänqä yänänäqñqä maeqä iquau, suqä quvqä i iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pqä inäyi. ¹³ Inji nyi ymisanä gangundqetani, ñqä nyämaqä iqua-pqe inä imäkäpu, suqä quvqä imäkpqä etanqutqe, nyi nanui anqumñi mañqä imqä pmua imäknmä. Mä nyi mñä quapi äwitmä, iquau suqä quvqä mäwiyqänqä.

9

Poli iqu, iqueqä wäunüä iutanä kimanji mämeqä ikqenqä

¹ He hiñuä qumbu. Nyi ñqä änyinqä iuni, nätmätqä eeqänänä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyqä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukñuä awä tmqä änändowatkqä iqunji. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iquenji hiñuä äqunänqä iqunji. He Iquenyqä quuvqä eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäunui ämeqä imäkätqätanqä, iutanjqä. ² He quuvqä heqiyqä ae äpmeñuwä iutani, nyinyqe, “Naqä Iqu iquenji, kukñuä awä tuäkiqñqä ändowatkqeqä,” näqñqä mapnä. Iutani, ämaqä hui nyinqe, “Jisasi Iqu ique kukñuä awä tuäkiqñqä mändowatkqä iqueqä” kñuä qäyä indqänätqätanquwä-qe, he nyinyqe, näqñqä naqä-qakuänä enä.

³ Ämaqe nyinyqä, “Iqu kukñuä awä tuäkiqanqetani, mbqä kimanji mämeqä yänqiyä” ätäpu änyiwäsäutqätanquwä iquauni, ñqä-näuä yätamakqä änyätmä, kimanji tiñä ätuätqänä. ⁴ Hñqueye wäunüä imäkenqe,

buayitä eqetanji mäyätapqänqätanä? ⁵ Ye apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qanä anä mätuma mikiqänqätanä? Kuknjuä awä tuäkiqñqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä kängukuatä, itanga Pitä iqutä, iquanä iinjä imäkqäpñqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iqutä yenyä, yeqä quamä pmeqeunqä wäunui, yeqä-yeuänä yenqe, inji änääññqe? Ii qäyunä hmanji. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänqe.

⁷ Ämaqä mäkä iqetanjä hñqu iqueqä quamä pmeqä iunji, kiqä-kiuä yätamakqä nyätñqe, hma eä. Ämaqä hñqu ymisanjä vowä äqutätqe, yäüä ae etanğani, ämetä änänä. Itanga ämaqä sip-sipqä-miqä hñqu, sipsipqä iquauä anui, änänä. ⁸ Nyi kuknjuä iinjä etqenqe, “Iqu ämaqeüqä kñuä indqänqeuta ämetä änatqiyä” kñuä maiyqä ma eä. Kuknjuä-suqeunji, kuknjuä asiqu tätanği etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kuknjuä-suqä bukä iunji, tuwanui tii äqänä. *“Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamakqä eyqanğani, uwqe manqä yätñqe, hiñguä mäyeqä pambiyä.”** Kuknjuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqänä kñuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe? ¹⁰ Kuknjuä iinjä, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiinjiqu timäutñqä iutayi. Ämaqä wäunüanjqä qua ptqä iqutä, itanga ämaqä kuä-witqä pa täkqä iqutä iquaqu, ymisani iuta mayinqä diñqe, wäunüä imäkätqäninyä. ¹¹ Inji ye nätmatqä Dnjä Äñguä Iquesanji, piikä enqä-ma,

* **9:9** Kuknjuä-suqä 25:4

heyaqä awä iqi vowä ämeäqce, ämequeä-pani, yeyaqa huiwä dunä yätamäkqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmada? ¹² Itanqa ämaqä huizi he yätamäkqä eyäpiyita, heyaqä nätmatqce metauqanqppqe, inji ye iquauni, ämäwqätäuta haqä yändi metauenyä.

Hesani ye nätmatqä iinji ämeqä etanqqä-qe, mämeqä itqänuee. Ämaqce, Kraisi Iqueqä kuknuä änguä we-hunqä-täninqe quuvqä maeqiyqänqce mäyenqä iqanqgetani, ye pmua imäknäta, hanä-iqä kuapanä ämayäkitqänuee. ¹³ Tiininqce, he näqinqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa wäunuä imäkätqänjuwä iqua, qu ymisanji, anä iquesanji ämepu änätqänä. Asä iinji, ämaqä wäunui hiqäva-qäyqä ttawä iu itqänjuwä iqua, nanui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änätqänä. ¹⁴ Iininqce, Naqä Iqu kuknuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kuknuä änguä we-hunqä-täni awä ätätqänjuwä iqua, iquauqä huiwä yätamäkqänqce, ämaqä kuknuä ique ämetqänjuwä iquauta meqänqceqä.” ¹⁵ Naqä Iqu suqä iinjä imäkqänqceqä ätkqä-qenäqce, nyi nqä-näuänji hesanji mämeqä itnqce. Ämaqä hnqu suqä nyi yeeqä itmä, nqä yoqe haqeu ämamänätinqä iunji huätä mamäuqänqce manyinqanqgqä-qe, nyi-ganä päkonqce änguä eä. Inji nyi henyqä tuwanuä tä äqiyqä iunji, “Qu tänqanji, nyi yätamäkqä iinjä nyiyqänqceqä” knuä nyiyqanqgi, maqiyqä iqä. Oee. ¹⁶ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänä ique awä ätätmitanji, nqä yoqe haqeuji, mämamäunqä iqämä. Nyi wäunuä ique imäkqänqce, Naqä

Iqu ändapqä-qae, mälvquatämäuqä imä. Inji nyi wäunjuä iqueni mimäqä imqe, nyi änguä tiini mäpmeqä itmä. ¹⁷ Nyi nqä änyinqä duta wäunjuä tä imäkmqä etangutqe, kimanji ängui ämamqänä. Itanga nyi qänakni, wäunjuinqä manyinqä iqangutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapqä enqe, nyi wäunjuä iinjä ique yqänänjätänunä eämä, imäqqa umqänä. ¹⁸ Itangi nyi wäunjuä ique imäkätinqä dijqe, kimanji äkitani mamniqe? Nyi wäunjuä iinjä itmä, iutani mbqä nätmatqä isuanä mämeqä itmä-qe, yeeqenä itmä, ämaqeuni kuknuinä awä äyä ätuätqänä. Yeeqä injä ii ämetnqe, ii nqä kimanjiyi.

¹⁹ Nyi ämaqä hnqueqä wäunjuä-wiyqä hinqinqä-qunä ma, ämaqä hnqu hoptäwä nyätnqe, hmanji. Injqe ämaqä hatnä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi ätuma pmqe, nyi nqä-näuä imäknätmä, ämaqä eeqänänjä iuqä wäunjuä-wiyqä hinqinqä-qunä emqä imäkngqe. ²⁰⁻²¹ Kuknuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau äwikqä iunji, nyi nqä-näuänji yäpä iqi miqä itnqe. Ii Nyi iqueni ävquatämäuqänqä ma. Nyi Kraisi Iqueä suqä iunä yäpä iqi äpmamä, qänaknänji, iu itnqe. Itanga nyi Israitqä iquatä anä äpmamänqani, änaunji suqä qu itqätanguwä iu yäpä iqi itnqä-panä-qunä eämä, iquau itmamqä dijqe, anä äpmetnqe. Injqe ämaqä huizi suqä iinjä maeqä etanguwä iquatä äpmamänqani, nyi ämaqä suqenqä maqngä-quvqä matmä, iquau itmamqä dijqä imäkätinqe. ²² Itanga ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe yänänäqngä maetanqä dunji, nyi qu enqä-pa asänänjä imäknätmä, itmamqä

dinqä itnqe. Suqä iinji, nyi ämaqä äki-äkitanjä äpmejuwä iunji, suqä qu imäkätqätanjuwä-pa imäkätmä, qu qui mimäkñqä ipu, hänjä pmepñqe, yänjä äqänätñqe. ²³ Nyi wäunjuä eeqänänji, e imäkätñqe, ii kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä iquesa itmä imäkätqänjä. Ii qutä nyitänji, iquesa äñguä pmetunqueyi.

²⁴ Hänjä qañä tnänjä iunji, ämaqä hñqua qañä tnänjä äwäpiyä-qe, nätmatqä, ämaqä hiñuiqä timäutqä iquenyqä näñi epqe, hñqunä hiñuiqä ätimäutä ämenä. He iinqe, näqñqä-qae, he-pqe nätmatqä iinji, inä mapñqänä yänjä qäñgagñpu. ²⁵ Ämaqä hänjä huitanjä-huitanjä itqäñuwä iqua, qu kiqä suqä iunji qänaknä ipu, yänjä qäñgpnä. Nätmatqä hänjä iu hiñuiqä e ätimäupiyä iuta ämapqe, ii qui imäknäniqe. Inäqe nätmatqä äñguä, ne näñi metunquenqä kñuä indqänatunquä ii, qui mimäkñqä yäniqe.

²⁶ I etañgi nyi qañä tnänji, hiñgi uwqämqä miqä itqänjä. Ämaqä hñqu nätmatqä hm-binyqä, ipu metñqä kñuä indqänätä imäkätñqä-pa, imäkätqänjä. Tiinñqä hmanji. Ämaqä hänju mäkä-iqä hñqu huiziquenqä hipae, squñi yunuinä ämeqäqä-panjä iinñqä miqä itqänjä.

²⁷ Nyi ñqä huiwä iqueni, iqu nyaqä änyinqä iunji, qänaknä nyätñqä dinqä ptqä hämänä äpäsätqänjä. Nyi iinji mimäkqä itmä, kukñuä awi, ämaqä huizi dunä ätumuitmqe, mä nyi nätmatqä äñguä näñi äwiñqä di mämeqänqä.

10

Israitqä iquauqä kaqä-kawäka quvqä

imäkmiñuwä-pa, mimäkqänqä

¹ Nyämaqäüä, neqä atqä-awäkiqua Mosisi iqueqä ämiqä yäpä iqi pmetanguwängga, nätmatqä äwimakqenqä kñuä indqämbñqä änyinji. Tiinji. Qu eeqänä qaquvqä Goti Hanjuwä Iqu huänqä motquetñqänä haqeqä ekqä ique yäpä iqi äwäpu,* Eqä-pñä Häñesqä ique qäyakämä ikuwi.† ² Ga, qu eeqänä Mosisi iqueä yäpä iqi iqäpñqä diñqä, qaquvqä iquesatä, eqä iquesatä, asñä ämakuwi. ³⁻⁴ Inñani qu eeqänä ymisañä asitä,‡ eqä asitäñi,§ Dñä Äñguä Iqu vqanji äñguwi. Eqä i äñguwi, ii Dñä Äñguä Iqueqä hikä qutä qanä anä äumiñuwä iquesanji. Hikä iqu, ii Kraisi Iquvi. ⁵ Qu eeqänänä asänä i meqanguwä-qe, Goti Iqu kuapänänä iunqe, yeeqä miqä iqanji, pizqä äpäkonäpu, quwqä huiwi, qua aväqñgeu im-imä äwokäumiñqe.

⁶ Nyi nätmatqä iinqä awä etqe, ii ktqä naqä-qakuä ämänätque. Mä ne iinqe kñuä indqänätanä, qu nätmatqä quvqe, äñguänänä witañgi äqunäpu, äwqä äwivauqanji imäkmiñuwä-pañi, ne-pqä iunji mimäkqänqe. ⁷ Itanji he goti quanjä iquauñqe, Israitqä hñqua qonjä äwoktäumiñuwä-pañi, he-pqe iinji mimäkqä iqäpñqe. Iinjä imäkmiñuwinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tii äqänä, “Ämaqe qu ymisañitä, eqetä, bñqä quamä äpmakuwi. Ae ämbiyitañi, yeewä quvqe

* **10:1** Äñgumä Itmakqä 13:21 † **10:1** Äñgumä Itmakqä 14:22

‡ **10:3-4** Äñgumä Itmakqä 16:4, 35 § **10:3-4** Äñgumä Itmakqä 17:6; A Täuqä 20:11

ipñqä ävaukuwiqä.”* 8 Itanğa ne huiwä yanä hiñgi inqä, Israitqä hñqua imäkkuwä-panä iinji, mimäqä ma iquanä. Suqä quvqä iinjä imäkqanğuwänğa, hiunji hñquenji, qutanji 23,000 pizqä äpäkonğuwı.† 9 Itanğa ne Kraisi neqä Naqä Iquenji, Israitqä hñqua yamwiqä äwıkuwä-panji, mäwqä iquatunque. Qu iinjä iqanğuwänğa, qämäkiqua pizqä äyä äpäkkuwı.‡ 10 Anğumñji, he Israitqä hñqua, mañä kuapä ätuwänmiñuwä-panji, matqä iqäpñqe. Quñji, enätqä ämaqä qui imäkqä iqu, pizqä äpäkkqe.§

11 Nätmatqä qu e äwimakqe, ii ämaqä huizi di, iu hiñuä quñğpñqenqä ktqä naqä-qakuiyi. Ämaqä, Goti Iqueqä bukä iu nätmatqä iinçä äqäkuwi, ii ne ämaqä qua tqqu qui imäknätñqä itqätanğqeu äpmeñquä iqune, suqä asä ique nemegenqä kñuä indqänğuatunquänäyi. 12 Inji ämaqä hñquki, “Nyi pämä yänänäqñqänänä tä qe ätqäuänänä” kñuä indqänätqänjä etanğutqe, mä quañjä mapäkñqä isñqe anğuanä mindñqe.

13 Yamwiqä he ae emetñqe, ii ämaqä huizi iquau-pqä äwimetñqä-panä asänänjiyi. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä iunji, imäkqä-qu eäqätanji, yamwiqä iqä hñqu he ämeñğuatätñqenqe, hiñuinä mäquñquä yänä. Inäqe yamwiqä iqä iqu inä emeqä-qe, he yänänäqñqä äpakänä tqäutpñqänä, Iqu hänaqä emeyänä.

Suqä goti quanğä iquauñqä qonjä wotäuqenqä

* 10:7 Anğumä Itmakqä 32:6 † 10:8 A Täuqä 25:1-9 ‡ 10:9 A Täuqä 21:4-9 § 10:10 A Täuqä 16:41-50

14 Iiñiqe, ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he suqä goti quanğä iquaunqä qonjä woktäuqe, wimasiyqäpnqä etqä. 15 Nyi he ämaqä kñuä iqä äñguänänjä-tänuenä etanğä eqänätmä etqä. Inji hiqä-hiuä nyaqä kukñui iwäsäupñqe. 16 Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “äñguiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueni, “äñguiqä” ätuätqäñu. Ne häkä iquesa äñgquänğani, Kraisi Iqueqä häneqetä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. Itanğa Bretqä ne äkutätunque, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. 17 Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapänänjä iqune, buayä iquenyä änätunquä etanği, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hñqunä äyä änyänu.

18 He Israitqä iquaunqä kñuä indqämbu. Qu nanui hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu änäpiyänğani, quwqä-quwä hiqäva-imäkqä iquatä naqä-hñqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutqäñuwi. 19 Nyi kukñuä ii ätqä tquesani, goti quanğä iquaunqätä, ä ymisanjä iquaunqä hiqäva imäkätqäñuwiñqätäñi, iqua nätmatqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. 20 Nyi tiinjä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dnjä quvqä iquaunqä äqiyqäuä.” Itanğa, nyi “He dnjä quvqä iquatä anä iqänqe, manyinğä yänqiyä” ätätmä etqä. 21 He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dnjä quvqä iquauqetäñi, du-bu manäkiqä ipnä. Tiinjä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkqä ttawä iutä, dnjä quvqä iquauqä iutäñi, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. 22 Inji ne

suqä iinjä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Nqänänjuenjqä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yänänäqñqe, Iqueqe mämawqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqenqä

²³ Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnäñi imäkqe, pmua ma, äñguä imäkätqänunä” ätätqänä. Inäqe, hui yätamäkqä äñguä neyqe, ä hui yätamäkqä mäneyqe. Itanğa hui, ämaqä huiunji, yänänäqñqä tqäupñqe, yätamäkqä mäwqä yänä. ²⁴ Ämaqä hñqu yätamäkqe, kiqä-kiuänä minqä yatñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. ²⁵⁻²⁶ Apqä Bukä iunji, kukñui tiinjä äqänä. “*Qua iqtä, itanğa nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqe, ii Naqä Iqueqänänjqä.*”^{*} Inji, nanuä mbqänqä imäkqanğuwı, he kñuä kuapänä eyqanğuti yatñqä miqä, hñgi mbqä ipu bñqe. ²⁷ Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqanği upñqä ipiyi, kñuä kuapänä indqänäpu yatñqä miqä, qanyä qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänä-äänä etapqe, qanyä bñqe. ²⁸ Inäqe ämaqä hñqu, “Nanüä tä, goti quanğä iquaunqä hiqäva ae äqäyquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenqätä, suqä quvqä imäkqenqä äwäwa iqenqätä, kñuä indqänäpu, nanui manqä ipñqe. ²⁹ Nyi kukñui, “Suqä quvqä imäkqänqä äwäwa iqä iinjä” etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä diñqä kñuä ämamä

* **10:25-26** Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

matqä iqä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suqä quvqä imäkqäuä” kjuä vqä iinjä etqä. Ii tiinji. Nyi nätmatqä eeqäpnäni hinqi imäkmqä etangqetani, ämaqä huiziqu kjuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kjuä indqänqeuñi manqunmäkqä yänä. Inäqce nyi iquenqä kjuä indqänämitanj, nanuä iinj pmua imäknmä.
³⁰ Itanqa nyi buayä nmqä itmä, Goti Ique, “änguiqä” tquangundqe, ämaqä hñqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvqä imäkätä ängiyä-qe” mandqä yänä.

³¹ Iinqe tiinji. He buayä eqä änäpiyänqa, ä nätmatqä äki-äkitanj imäkäpiyä iunji, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, hageqä mamäupñqä imäkqäpñqe. ³² Nyi imäkätñqä-pa, he ämaqä Israitqä iquaunjä-qe, Grikä iquaunjä-qe, ä Goti Iqueqä ämaqä iquaunjä-qe, hanjä-iqä ämepu äwäwa iqä diñqä miwimäkqänqe. ³³ Nqä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu, qu hanjä iqumuatätñqä diñqe, nyi wäunui yätamäkqe, ñqä-näuä inqgmqä iunqänä miqä, qu-pqä inä wimqä imäkätñqe. Iinjñqe, nyi suqä änguanäni, ämaqä eeqänä äwinyätñqä iunqänä imäkätñqe.

11

¹ Nyi suqä Kraisi Iqu imäkätñqä iunji qänaknä itmä imäkätqänä. Ga he-pqe nyi imäkätqätanqä iunji, qänaknä inä nyiyäpu imäkqäpñqe.

**Suqä, Goti Iqueqä yoqenqä
 aquvä qñqenqä (11:2-14:40)**

Suqä, nyuänjä huäqä huätñqenqä

² He hea ique-iqueni, nyinyqä kñuä äpakänä indqänäpu, itaŋga nyi kukñui ämetmä näqñqä etapätñqä iuni qänaknä iqanquwiñqe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä ämatnämäutqänjä.

³ Itaŋga nyi he tiññqä näqñqä mapñqä änyñgi. Qokä eeqänänjä iquauqä nyuäñi, Kraisi Iquvi. Itaŋga, apäkiyqä nyuäñi, qokiqu etañgi, itaŋga Kraisi Iqueqä nyuäñi, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ Inji qokä hñqu, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqännga, ä Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätätäqännga, iqueqä nyuäñi huäqä äutnäqännga ätqe, ii iqu iqueqä Nyuänjä Iqueni womba ävqi.

⁵ Itaŋga apäkä hui, Goti Iquenyqä tääqä ätätäqännga, ä Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätätäqännga, iyyqä nyuäñi huäqä mautñqä iqännga ätqe, ii iyyqä nyuänjä iqueni womba ävqi. Ii iinjä imäkqe, ii apäkä hui, iyyqä nyuänjä dä eeqäpnä häuä ämätnätqä nyuänjä huiwi, ätnänjä iqi änyänqä-panjä iñiyi. ⁶ Inji apäkä hui, iyyqä nyuäñi huäqä mautñqä itñqä etañgutqe, iyyqä nyuänjä de, häuä tävämäutñqe. Inäqe de häuä tävämäunqetä, hämänä ktämäunqetä womba meqä etañgqetani, iyyqä nyuäñi huäqä hutnätñqänänji.

⁷ Suqä iinjä iquauqä quati, tiñji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä ktqä enqä-panjä epu, ga Iqueqä yoqä naqe ämotqueqäpnqetani, qu iquauqä nyuäñi huäqä mautñqä ipñqe. Itaŋga apäkä iua, qu qokä iquauqä yoqä naqe ämotqueqäpnqe. ⁸ Tiñjä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukqä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukqä eä. ⁹ Iinjä etañgqä-qe, tiñjä-pqe

inänji. Goti Hanjuwä Iqu kñui, apäkinyqä ganä indqänätä, qokä iqu, iinyqä imäkkqä ma, oee. Iqu kñui, qokä iquenyqä ganä indqänätä, apäki, iquenyqä imäkkqä eä. ¹⁰ Iinjä eänqä-qae, apäkä iua, huiziqueqä yäpä iqi pmetpñqä motquapñqe, quwqä nyuäñi huäqä hutmbñqe. Iua injä imäqñpñqe, enätqä iqua hinuä äqumbu pmetangä iutayi.

¹¹ Inäqe, ne Naqä Ique ämuänñanquetani, apäkä iua, qokä iquaunqe, kiui matqäuqñqä etangpi, itangqännga qokä iqua-pqe, apäkä iuaunqe, inji matqäuqñqe. ¹² Ii tiinjä etangiyi. Hinuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutñqe, qokä iqueqä huiwi ämetä imäkkqe.* Itanga tänggani qokä iqua, apäkä iuaqä huiwä iuta äyä ätimäutqänä. Itanga nätmätqä eeqänänä ätimäutqänuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.

¹³ Inji tiinjñqe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuäñi huäqä mautñqä ipiyännga, Goti Iquenyqä tääqä tqe, ii äñguätiyä, quvqätiyä?” ¹⁴ Ämaqeüqä suqä iunji, näqñqä tiinjä äyä änätapqi. “Qokä hñqu dä quäuqä huiqñqä etangutqe, yoqä naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itanga apäkä hui dä quäuqä äuinqe, iyyqä detani yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etangiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäuqä huiqñqe, ii quwqä gquä enqä-panä äwikqe. ¹⁶ Ämaqä hñqu, nyi kukñuä injä ätqä iunñqä yeeqä miqä itä, kukñuä-tänu etangutqe, iqu näqñqä tiinjä metñqe. Ne qänaknä yatunqe, suqä

* **11:12** Ipäqäkqä 2:21-22

huizi aanqä etanqi, itanqa Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua-pqe qänaknä ipñqe, aanqä inänji. Ii qäqunanji.

Naqä Iqueqä ymisanji, qäyunä nqenqä

¹⁷ Nätmatqä nyi tänqa kukñuä tmqä iqä iunñqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvä äqänäpiyanqani, qeiqi mäminqnenä, hanä-iqä kuapanä änyätqänuwenji. ¹⁸ Hanä-iqä hinuiqäni, nyi qäte tii äwiyänqe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyanqani, awä äqäyäpatnätqänuwuwi. Itanqa nyi iinqe, “Ii naqä-qakuiqe” quuvqä wänqäpu, tiinjä iuta eqiyqä. ¹⁹ He kiui-kiui iinjä äpmapiyitani, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iuni, qänaki naqä-qakuinä itqänuwuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hinuä qumbñqe. ²⁰ He aquvä äqänäpu, suqä ymisanjä nqenqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki ipiyänqani, naqä-qakui miqä itqänuwuwi. ²¹ Ii tiinjä dutanji. He hñqunä-hñqunä, ymisanjä mapñqä ipiyänqani, “huiziqua äänä ipñqäpiyä” tpu hinuä ganä mäqunquä, maqänä meqä-quenji. Iutani, hñqua buayä dä pmetanquwänqa, itanqa hñqua eqä yänänäqñqe änäpu, hiqiiyqä iqäpnä. ²² He buayätä eqätä bñqe, heqä anä yuuwuu äpmapu nqänäni, anä maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquauni, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmatqä maeqä iquauni, womba wipñqätanä? Iinqe nyi änänyä hetmqe? Nyi heyaqä yoqe, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iinqe, nyi iini, mimäqä imä.

23-24 Inji nyi kuknuä awä qängganä ae et-
 minqe, ii nyi Naqä Iquesa ämakqeyi. Ii ti-
 inji.† Heatqä Naqä Jisasi Iqueni pizqä päkpnqä
 iquauqä hipa iu vqangqä iqueni, Iqu bretqä
 ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueni, “änguiqä” ae
 ätuäqetani, äkutätä, tii ätukqe. “Tä Nqä huiwi,
 he yätamakqä heyätñqä etapqänä. He Nyinyqä
 knuä indqänäpu, iinjä imäkqäpnä.” 25 Qu buayä
 qäpu ganguwänga, Iqu wainqä-eqä-häkiqueni,
 suqä asiqu imäkätä, tii ätukqe. “Wainqä-
 eqä-häkä tä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu guä
 ämäsäukqä iiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä
 hänqe, equatemqänä. He eqä-häkä tqe äkñga
 ti änäpiyängani, Nyinyqä knuä ämepu, iinjä
 imäkqäpnqä.” 26 Naqä Iqu anji äpätqänganqe,
 bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äkñga ti
 änäpiyängani, Naqä Iqu äpäkonqenqä, suqä
 iuta ämaqeu motqueqäpnqe.

27 Iinjä dutani, ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä
 bretqetä, eqä-häkä iunitä knuä qäyunä mämeqä
 eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitä häneqetäni
 qui imäkätä, kuknuä menä. 28-29 Ämaqä
 hñqu, Naqä Iqueqä huiwiñqä ganä miwäsäuqä,
 buayitä eqetä änätqe, iqueqä-kiuä iinjä änätä,
 hanjä-iqä ämaengi. Iutani, Naqä Iqu kimanji
 ävänä. Inji, ämaqä hñqu, iqueqä-kiuä ganä
 iwäsänäqetani, bretqetä, eqä-häkä iunitä, inga
 nätnqe. 30 Ganä miwäsäuñqä iutani, hiyaqä awä
 iqisanji, ämaqä kuapänä yängänäqñqä maeqä
 epu, täñä-yaqä wiqangä, itanga hñqua pizqä
 hämänä ae äyä äpäkonätqänjuwi. 31 Inäqe

† 11:23-24 Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

ne Bretqä iijitä, wainqä iijitä ämetuñqunä, neqä-neuä ganä äñguänä iwäsäunqque, Naqä Iqu mänewäsäuqä itä, kimañi mänätapqanqe. ³² Itanji Naqä Iqu änewäsäutä, hañä-iqä iijisua änätapqe, ii Iqu ämaqä qua iuñi yu-uwä ätäutäqanqani, ne-pqe qäsä minemäkqä yäniñqä, jänä inemäkätñqä änätapqi.

³³ Itanji, nyämaqäüä, nyi tiñä etqä. “He ymisañä bñqä aquvä äqäyäqänäpiyänqani, he ganä timäupqä iquenä, maqänä mämeqanqe, qänakñä iquauñqä hiñuä äqumbu pmapñqe. ³⁴ Itanji hñqu buayänqä dä vqanqutqe, hiqä aquväqñqä iqisañi hañä-iqä Goti Iquesañi matimäuqä itñqä diñqe, iqueqä aniu äñga timäutñqeä.”

Hañä-iqä änyä äwiñqe, hiñuä maeqänmqä anji äquvepmqänqä, jänäñi iñga imäkminiqe.

12

Dñä Äñguä Iqu, ne imäkatunquä inemäkqenqä

¹ Nyämaqäüä, ämaqä quuvqä heqiyä iqua imäkñqä iwimäkätñqenqä näqñqä mapñqä änyinji. ² He quuvqä maeqiyqä äpmapiyänqani, goti quanqä manä matqä iquau qonqä woktäupñqe, hiqä äwqe evauqanji imäkmiñuwiñqe, hiqä-hiuäñi näqñqä ae äyä enä. ³ Iiñinqe nyi tiñä etmqe. Ämaqä hñqu, “Jisasi Iqueni, Goti Iqu qui iwimäkätñqä änyinjiyä” ätqe, ii Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, iqtä mäpmeqä etanqä iuta tänä. Itanqa

ämaqä hñqu, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” ätqe, ii Dñä Äñguä Iqu iwimäkqanqgeta tänä.

⁴ I etançi, ämaqä iqune wäunjuä huitañä-huitañä imäkquatunquä näqnqetä, yänänäqnqetä, ne hñçi ämetunque, ii dñä hñquauta ma, Dñä Äñguä Kiuänänjä Iquesanji. ⁵ Itanğa ne wäunui huitañä-huitañä yätamäkqenqä imäkätunque, ii naqä huiziquaunqä ma, Naqä Kiuänänjä Iquenyqe. ⁶ Tiñä-pqe inänji. Ne wäunui huitañä-huitañä imäkqanqunğa ätimäutñqe, ii Goti Kiuänänjä Iqu imäkqanqä iutanji. Nätmatqä eeqänänjä iñji, Goti Iqunä eeqänänjune inemäkätqäuä.

⁷ Itanğa Dñä Äñguä Iqu, nesä hñqunä-hñqunä äpmeqänğa, Iqueqä yänänäqnqä ämotquetñqe, ne inemäkätqätanğuti, ga ne ämaqä eeqänänjä iunji, äñguä iwimäkquatunquänäyi. ⁸ Dñä Iqu ämaqä hñquenji, iqu kukñui, äñguä iwäsäuqänqä näqnqeuta tquätñqä ävätä, itanğa hñquququenji, Dñä Asiqu kukñui näqnqä iuta tquätñqä ävätqäuä. ⁹ Itanğa hñquenji, Dñä Qäqu, iqu quuvqä yänänäqnqä heqiyätñqä iwimäkätä, ä hñquququenji, ämaqä täñä-yaqä-tänä iunji, äñguä iwimäkquätñqä iwimäkätqäuä. ¹⁰ Itanğa hñquenji, iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji imäkquätñqä iwimäkätä, itanğa huiziquenji, iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hiñuä-tquätñqä iwimäkätqäuä. Itanğa hñquenji, iqu dñä huitañä-huitañä eeqänänjä iquau iwäsäuquätñqä iwimäkätä, itanğa hñquququenji, anjä-kukñuä huitañä-huitañä tquätñqä iwimäkätqäuä. Itanğa

hŋquenŋi, iqu aŋä-kukŋuä iinä iquauŋi, kiqä quatiŋqä äkunmäkäätä tquätŋqä iwimäkätqäuä.

¹¹ Dŋä Äŋguä Kiuänänä Iqu Qäqu, ämaqe, qu wäuŋuä iinŋi eeqänänŋi imäkqäpŋqä iwimäkätqäuä. Iqu Iqueqä äwiŋqä iutaŋi, Kiqä-kiuä ämaqä hŋquenŋi, huizi ävätä, itaŋga huiziqueni, huizi-mända ävätqäuä.

Huiwi naqä-hŋqunä eänqu-qe, kuapänä äuqätänqäwänŋu

¹² Ämaqe uqä huiwi, naqä-hŋqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätänqäwä.* Itaŋga iinä äuqätänqäwänqe, kuapänänŋi qäyä etaŋqä-qe, huiwi-qu naqä-hŋqunä eä. Inŋi Kraisi Iqu-pqe, asä iinŋi. ¹³ Ii tiinä duta etqä. Israitqä iquauŋä-qe, ä Grikä iquauŋä-qe, itaŋga wäuŋuä-wiyqä hiŋŋiŋqä iquauŋä-qe, ä ämaqä hŋqueqä yäpä iqi mäpmeqä iquauŋä-qe, ne eequne huiwi naqä-hŋqunänqä, Dŋä Asiqu asŋä änaqiyätä, itaŋga eequne ique guatuŋque, Kiqä-kiuä änätapkqe. ¹⁴ Ne näqŋqe, huiwi-qu nätmatqä hŋqunänä-tänä maeqänqe, huitanä-huitanä äuqätänqäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inŋi yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queni mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queni yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itaŋga qäte-qu, “Häwe, nyi hiŋuä-qunä manä, nyi huiwi-queni mauqätänqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queni yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inŋi huiwi-qu eeqäpnä hiŋuinänä etaŋgutqe, kukŋuä qäte äänä wiyäniqi? Inŋi huiwi-qu eeqäpnä qätenänä etaŋgutqe, nätmatqä sisnyanŋi äänä wuweniqi?

* **12:12** Romä 12:4

18 Inäqce huiwi-qu iinjāŋqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hŋqunä hiätätŋqä, äuqätāŋgäwāŋqä iquaunĭ, Iqueqä äwiŋqä iuta iwäsäutä ekqe.

19 Iinjä äuqätāŋgäwāŋqä eeqänāŋä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? 20 Inäqce huiwi-qu, iinjäqu hmanji. Huitaŋä-huitaŋi eeqāpnä äuqätāŋgäupuiyitaŋi, naqä-hŋqunāŋi, ii eä. 21 Itanġa hiŋui-qu hipae-queŋi, “Nyi sitaŋi manyiŋqiyä. Nyi ŋqä-näuanä enqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä. Itanġa nyuāŋi-qu yuki-queŋä-pqe “Nyi sitaŋi manyiŋqiyä. Nyi ŋqä-näuanä enqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä. 22 Iinjä etanġqä-qe tiinji. Huiwiu äuqätāŋgäwāŋqä iquaunġe, ne “Yänänäŋqä maeqä-quaeqä” kŋuä äneyätŋqe, iqua wāuŋuä naqätāŋi. 23 Itanġa äuqätānāŋqä hŋquaunĭ, ne iquaunġä yoqe haqeqä māmamäuqänāŋä iquaunĭ, qäkämä iwimäkätanä, iquaunġä yoqe haqeqä kiinjä äyä ämuämäutqāŋu. Itanġa äuqätāŋgäwāŋqä huizi, womba änätapätqāŋuwä iquaunĭ, ne qäkämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. 24 Itanġa huiziquaunġe, ne, “Qeqätqeqä” kŋuä neyqanġuti, qäkämä miwimäkqä iquanä. Inäqce Goti Hanjuwä Iqu hŋqunä-hŋqunāŋi, naqä-hŋqunāŋqä yauqätä ämitāqāŋgani, äwa itqāŋuwä iquaunĭ, yoqä naqä äwikqe. 25 Iinjä enqe, huiwi-qu ipipiŋqŋqä mandumäkŋqä itä, äuqätāŋgäwāŋuwä hŋqunä-hŋqunāŋä iqua, suqä asänāŋinä imäkāpu, äŋguänä miŋgpŋqä imäkkqe. 26 Itanġi iutaŋä hmbu haŋä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itanġa isuautanä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

27 Itanġi he eeqäpnäni, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hnġunä epu, hnġunä-hnġunäni Ique qe äuqätänänä. 28 Itanġa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdanġi, wäunjuä tiinjä imäkqäpnqä äwikqe. Hinuiqäni, ämaqä kuknjuä awä tqüäpnqä dowatkqä iqua etanġä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kuknjui hinjuä-tqäpnqä iquayi. Itanġa ämaqeu näqnqä-vqäpnqä iqua etanġä, ita ämaqä nätmatqä änä mimäkqänäni imäkqäpnqä iquayi. Ita ämaqä tänjä-yaqä huitanjä-huitanjä-tänjä du, ängüä imäkqäpnqä iqua etanġä, ita ämaqä huizi du yätamakqä vqäpnqä iquayi. Itanġa ämaqä wäunjuä eeqänäni ämiqäpnqä iqua etanġä, ita ämaqä kuknjuä huitanjä-huitanġi tqäpnqä iquautä atäunjuä ikqe. 29 Ämaqä eeqänäni, kuknjuä awä tqäpnqä dowatqnqe, hmanqe. Itanġa eeqänäni, Goti Iqueqä kuknjui hinjuä-tqnqe, hmanqe. Itanġa eeqänäni, näqnqä-vqnqe, hmanqe. Itanġa eeqänäni, nätmatqä ämaqä mimäkqänäni imäkqänqe, aanqänqe. 30 Itanġa eeqänäni, yaqä-tänjä iquau ängüä imäkqänqe, aanqänqe. Itanġa eeqänäni, kuknjuä huitanjä-huitanjä tqänqe, hmanġi. Itanġa eeqänäni, kuknjuä iquauñi kiqä quatinqä äkunmäkqänqe, hmanqe. Qu wäunjui, quwqä kiui-kiui imäkqänqä ekuwä eä.

31 I etanġi, wäunjuä iinjä imäkqänqä näqnqetä, yänänäqnqetä, Goti Iqu hinqi ävätñqä iutanjä ängüänänänä, huiziu ämäwqätäunjuwä iquau mapnqe, he hiqä enqetä, knjuä äwqetä, yänänäqnqä vqänqe. Itanġa nyi tänganġi suqä huiziquau ämäwqätäunqä hnquenyqä, awä

tiinjā hetmqe.

13

Suqā, huiziunqā wiŋqenqā

¹ Nyi ämaqeunji, ämaqeunqā kukŋuä huitañä-huitañitä, enätqā iquauqā kukŋuitä, ätuätmänğani, suqā ämaqeunqā nyinqe, mämeqā imä, tumqā etanğutqe, ii tiinji. Nyaqā kukŋuä iinji, makŋuä oonqā ätqa-panä iinjā ätqä. ² Itanğa nyi Goti Iqueqā kukŋuä hiŋuä-tqä-qunä eämä, Iqueqā nätmatqā zä wiqeunqätä, nätmatqā huiziunqätä, näqŋqā eämä-qe, qoqonä iquauŋi, “Zä enqä-pa äyawa, näŋinyqā upuiyā” tqänqā, quuvqā heqiyqā yänänäqŋqä-tänunä eämä-qe, inäqe suqā ämaqeunqā nyinqe, mämeqā imä etanğutqe, ii nyi ämaqā aanä quvqunji. ³ Itanğa nyi ŋqā nätmatqā ae ämeŋqā eeqäpnäni, ämaqā äwa itqätanğuwä iu ävätmä-qe, ŋqā huiwi, tä qäyä ŋqäyikapŋqā äwinyätmä-qe, suqā ämaqeunqā nyinqe, mämeqā imä etanğutqe, ii Goti Iqueqā hiŋuä iqinji, yätamakqā manyiyqā yänä.

⁴ Ämaqā, ämaqeunqā äwinyänqā iqu, hanä-iqä qäyä äwimeqanği äwqā hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqā huiziunqā qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqā hŋqueqā nätmatqā hiŋuä äqunätä “Nyi ämamqeğä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqā awä matŋqä-qu eä, itanğa iqueqā yoqe haqeğä mämamäunqä-qu eä hiätätŋqe. ⁵ Itanğa suqā äŋguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqe, kŋuä pkäpkä mindqänqä-qu eä, äwqä tnäni maqänä mimäkqä-qu eä, quvqe

iwitqueqanġuwinqe kġuä aquvä mämaqiyqä-qu eä hiätätġe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanġa anġuä naqä-qakuinqä, aquvänä iqä-qu hiätätġe. ⁷ Itanġa hanä-iqä eeqänäni ique makittqiyqä iqanġuti, iqu hea ique-iqeni, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmatqä anġuä wimetġä dinqä kġuä yänänäqġqä ävä äpme, itanġa quanġä mapäkġqä yänänäqġqänänä tqäütänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwinqä tqü äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukġui hiġuä ätmitpqä itä, itanġa anä-kukġuä huitanä-huitanä ätmitpqä itä, itanġa ämaqeunqä näqġqä huitanä-huitanä itäni, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinä dutayi. Täġġanġi ne näqġqe, du-du inqä ämenä, itanġa Goti Hanjuwä Iqueä kukġuä-pqe, du-du inqä hiġuä äyä ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakġi nätmatqä eeqänäni, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inġanġi nätmatqä du-du inqä iinġi, hämänänä hma heqänqe. ¹¹ Ii tiinä enqä-panġi. Nyi ymeqä wänqä emänġanġi, nyaqä kukġuä tqetä, iwäsäuqetä, kġuä indqänqetänġi, ymeqä wänqä isua imäkqä du, imäkminqe. Itanġi nyi naqä-qunä ae etmänġanġi, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinä-pqeyi. Ämaqe, hiġuä yäqġqetä hiġuä iqänätqänjuwä-pa, ne täġġanġi, ätnänäqi mäqunquä itqänju. Qänakġi hea iinä timäutqänġanġi, ämaqe anä äpmepu hiġuä iqänätqänjuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqi hiġui iinä qunaniqe. Itanġa nyaqä näqġqä täġġanġi, du-du inqä enqe, inäqe inġanġi, Goti Iqu nyinyqä näqġqä anġuanä eqa äpätnqä-pa,

nyi-pqe eeqänänjinqä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanğa täñgani, suqä naqänänjä hñquaqui-hñquenjä tiinjä iqua äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä äñguänänji nätapätñqenqä kñuä iqä yänänäqñqä ävanä hinuä äqänanä pmeqä ique, itanğa suqä ämaqeunqä äwiñqä ique, iquayi. Inäqe suqä iquautanjä ämäwqätäunqä iqu, ii suqä ämaqeunqä äwiñqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

¹ He suqä ämaqeunqä äwiñqä ique ämepu imäkqäpñqenqä, yänjä qänğanppu. Itanğa wäunüä huitanjä-huitanjä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqu hinji ävätñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqanppu. Wäunüä huizi iqua e etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe ämäwqätäutñqe. ² Tiinjä dutanji. Ämaqä kukñuä huitanjä hñque ätätqä iqu, ämaqe qätä äñguä mäwiyqä iqanğuwitani, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä tuänä. Dñä Iqu iwimäkqanğqä iuta, nätmatqä zä äwiñqenqä tänä.* ³ Inäqe ämaqä, Goti Iqueqä kukñui hinuä ätätqä iqu, iqu ämaqeunqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä iwimäkätä, suqä äñguinä imäkqäpñqä äwivauqumuatätä,

* **14:2** Korinä äpmaminuwä iqua, kukñuä huitanjä hñque tqänqä näqñqetä yänänäqñqetäni, huiziu ämäwqätäukqenqä ätminuwi.

itanga äwqä hanuä imbu pmetpñqä iwimäkätä tuänä. ⁴ Angumñi, ämaqä kukñuä huitañä hñque ätätqä iqu, iqueqä-kiuä yänänäqñqä imäknätqätangqä-qe, ämaqä kukñui hñuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yänänäqñqä iwimäkquänä. ⁵ Nyi he eeqänäñi, kukñuä huitañä-huitañä tqäpñqä nyinätangqä-qe, kukñui hñuä-tqäpñqe, aanä kuapänä änyinätqäuä. Itanga ämaqä, kukñuä huitañä-huitañä ätqäqä iqu, iqueqä kukñuinqä, “Nyi iinjä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeunñi yänänäqñqä iwimäkänä. Iqu iinjä mimäkqä etangutqe, ämaqä kukñui hñuä ätätqä iqu, iquenñi ämäwqätäunä.

⁶ Nyämaqäuä, nyi äpätmä, kukñuä huitañä-huitañä etqangmdqe, he yätamäkqe, nyitanñi äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diñqe, nyi äpätmä, kukñui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqenqätä, ä näqñqä änyä-hänjä hñquenqätä, ä Goti Iquesañi hñuä-tqenqätä, ä suqä qäyunä imäkqenqätä etmqe, ii qäyunäñi äyuwä. ⁷ Asä iinjä, häawätä gitatä, hänjä-pmeqä maeqä äkakinäqñqä tqua enqä-panñi. Iqua äkakä ätnänäqi maqänqangutqe, apqä tqä iqua näqñqä äñgui mämeqä ipu, hñqäqi-mända up-unä. ⁸ Itanga, “Tä mäkänqä uwqänqanjqä” ätätä, awi ätnänäqi matqä iqe, ämaqe mäkänqe, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii enqä-panñi, tiinjä inänñi. He kukñuä awi, kukñuä huitañä-huitañä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kukñui äñguänä äänä ekitä, näqñqä äñguänä äänä meniñi? Hiyaqä kukñui, eeqäpnä yuñuä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täunñi, kukñuä kuapänä

äwiqetani, eeqänani, qakuä-täni. ¹¹ Inji ämaqä hñqu kuknuä dqanğqä iunji, nyi kiqä quatinğä maqñqä iqanğundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hñqäqisanä-queqä” kñuä vänä. Itanğa nyipqe, iquenyqe, asä iinjä imä. ¹² Itanğa he kukñui, huiziqua qätä epñqä ätäpiyänğanji, hepqe ätnänä iqi tqä-quenä asä iinjä epñqe. He wäunüä huitanä-huitanä imäkqänğqä näqnqetä, yänänäqnqetä, Dñä Änğüä Iqu ävätñqe mapñqä aanä kuapänä enyätñqetani, he nätmätqä iinjä iquatani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iunji, yänänäqnğqä iwimäkqäpnğqä iquau mapñqe, wäunui yänänäqnğqä imäkqanğpu.

¹³ Inji ämaqä, kukñui huitanä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kuknuä iinjä anğumä äkunmäkätnqe, Dñä Änğüä Iqueqä yätamäkqenğqä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ Inji nyi kuknuä huitanji ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi nğqä quuvqä iutanä ätqä. Inäqe nğqä kñuä indqänğqä iutanä matqä itmitani, kñuä iqu wäunüä hñqu mimäkqä yänä. ¹⁵ Itanği nyi squä imäkmqe? Tiinjyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, nğqä quuvqä imdatä, nğqä kñuä indqänğqä imdatä qäsä imäkmä. Itanğa nyi apqe, nğqä quuvqä imdatä, nğqä kñuä indqänğqä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ Inji si tääqä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeu ämamäutñänğanji, tqä quuvetänä tqanğtqe, ämaqä kuknuä iquenyqä näqnğqä maeqä, hesä anä äpmeqä hñqu, saqä “änğuiqä” tqanğñinqe, qätä äänä äkiyätä, “Ii naqä-qakuiqä” täniqi? ¹⁷ Si tqä-täuänji, Goti Hanjuwä Iqueni, “änğuiqä” qäyunä tquanğñäqe, ämaqä huiziqueni yänänäqnğqä miwimäkqä

yänä. ¹⁸ Nqä-näuanä äpmamänġani, nyi heñi ämaiġutäutmä, kukñuä huitañä-huitañä iutä kuapänä ätätqänä. Nyi iinjä imäktñqä iinqe, ñqä Goti Hanjuwä Iqueni, “änġuiqä” ätuätqänä. ¹⁹ Iinjä qäyä etañġqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqenqä aquväqñqä iuñi, nyi kukñuä ätätmänġani, kukñuä huitañä-huitañä iutani quäuqänänä† tumqñqe, manyinqi. Qu näqñqä äñġuänä mapñqä diñqe, nyi kukñuä qu näqñqä eänjuwä iutani, homä imäkätmä tumqñqä änyinqi.

²⁰ Nyämaqäüä, heqä kñui indqänqe, ymeqä wänqä isuaqetäñi, asänänä mämeqänqe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqenqä maqñqä eänjuwä-pa, iinjä pmetpñqe. Inäqe hiqä kñuä indqänqe, ämaqä naqä kñui metpñqe.

²¹ Kukñuä huitañä-huitañä tqänqe, kukñuä-suqä iuñi, tuwanuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ñqä kukñui, ämaqä kukñuä huitañi tqä hñquau äwimä. Itanġa iqua quvaqä manä iutani, ämaqä täqi äpmeñuwä iquau awä tquanġuwänġa, qu nyaqä kukñui qätä wiyqänqe, enyqä ipñqäüä.”‡ Kukñuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqe.

²² Itanġi Dñä Äñġuä Iqu, kukñuä huitañä-huitañä tqänqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä maetqe, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Iquenyqä näqñqä meqänqe. Inäqe Dñä Äñġuä Iqu Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä

† **14:19** Poli iqu kukñui, 10,000 ätätä äqäkqe. ‡ **14:21** Asayä 28:11-12

maeqiyqä iquaunqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquaunqe.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hñqunä-hñqunä kukñuä huitañä-huitañä tqanquwänga, ga ämaqä maqñqä hñquanä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hñquanä-qe, yäpä ingisa äyapäpu qätä äwipiyi, “He hiqiyqä itqänäuä” tupnä. ²⁴ Inäqe qu iinjä äpmapu kukñuä awi, hiñuä-tqä iqua tqäpanjä tqanquwänga, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqunä-qe, ä ämaqä maqñqä hñqunä-qe, iquau äwimetqe, quvaqä kukñuä tnämäudanguwi, iqu eeqänäñi qätä äwiyäqe, iqueqä suqä quvqenqä kukñuä mitqänänjä wiyänä. ²⁵ Inganji ämaqä iinjä iqu, iqueqä kñuä indqänqä quvqä zä äwämitätqñqe, näqñqä ämeqe, Goti Iqueqä yoqä hageu mamäutñqä qonjä äuktäutä, hipenji qua bu eätä, “Iyää, aanjä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyängani, suqä qäyunä imäkqänqe

²⁶ Nyämaqäuä, iinjä änäänqe? Ii, he Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyängani, suqä tiinjä imäkqänqe. Hñqua wäunui, apqä tqänqä meqanppi, hñqua qokä-apäkä iu näqñqä-vqänqä mapñqe. Itanğa hñqua wäunui, Dñä Änguä Iqu motqueqanqñqe, awä-tqänqä meqanppi, hñqua kukñuä huitañä-huitañä tqänqä meqanppi, itanğa hñqua kukñuä iinjä, äkunmäkqänqä mapñqe. Nätmatqä eeqänänjä he iinjä imäkpqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänjä iu yänänäqñqä iwimäkqäpnä.

27 Kukɲuä huitañä-huitañä tqä iquaunqe, ämaqä hɲquaquñä-qe, ä hɲquaqui-hɲquenjä-qe, iqueqännga-iqueqännga tqanɲpi, itanɲa hɲqua äkunmäkqänqe. 28 Ämaqä kukɲui äkunmäkqänqe hma etanɲutqe, ämaqä kukɲuä tätɲqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imɲi qanyä ämenämiqä äpme, kukɲui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kiuätänä tɲqänqe. 29 Itanɲa Goti Iqueqä kukɲui hinuä-tqä iquaunqe, hɲquaquñä-qe, ä hɲquaqui-hɲquenjä-qe kukɲuä tqanɲpi, huizi 'kukɲui äänä ätqäpiyä' tpu, iwäsäuqänqe. 30 Itanɲa ämaqä quamä ii äpmamitätqä hɲqu, Dɲä Änguä Iqu motqueqanɲqe, awä-tqänqä ämeqanɲutqe, ämaqä kukɲuä tmitätqä iqu, kukɲuä matqä qanyä tqäutɲqe. 31 Kiqä quati, tiinɲi. Inyänä timäuquätɲqe, qokä-apäki, qu näqɲqä ämepu quwqä äwqä imɲi yanɲänqä imäkänyuembɲqe, hɲqueqännga-hɲqueqännga pämä ätqäuäqisäpu, kukɲuä tɲänqe. 32 Itanɲa ämaqä Goti Iqueqä kukɲui hinuä-tqä iqua, wäunjuä iinjä imäkqänqe, quwqä-quwänä änguänä äminyäpu, qeiqinyä pmetɲɲqe. 33 Ii tiinjä etanɲiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua kɲui huitañä-huitañä quvqe mindqänqä ipu, äwqä hanjuä inqä pmetɲɲqä iwimäkqä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqɲqä iutanä iqua-pqe, asä tiinjä imäkqänqe. 34 Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqɲqä iunɲi, apäkä iua, kukɲuä matqä qanyä pmeqänqe. Kukɲuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kukɲuä matqä, mändi äkittqänäpu yäpä

iqi pmetpñqe. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä awä iqisa kukñuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmätqenqä näqñqä metñqä etanğutqe, anä yuuwä iunä iyyqä qokique yatñqä ävätä, näqñqä metñqe.

³⁶ Kukñuä iinjä iqua mämeqä iquwä iquenäñi, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukñui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hñqu, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñqä hinjuä-tqä iqunjqä” ä “Dñä Äñguä Iqu inyimäkqanği itqänänä” knuä iinjä indqänqä-qu etanğutqe, iqu nyinyqe, näqñqä tiinjä hiätñqänänji. “Poli iqu nenyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii Naqä Iqueqä suqä iutanjqä.” ³⁸ Inäqe ämaqä hñqu, nyaqä kukñuä tuwanuä täu äqänänqce, qätä mänyiyqä iqe, qokä-apäki, iqueqä kukñui qätä mäwiyqä ipnä.

³⁹ Itanği, nyämaqäuä, he Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqñqe, hiqä enqetä, knuä äwqetä, yänänäqñqä vqäpñqe. Itanğa kukñuä huitanä-huitanitä tqänqce, pmua mimäkqä pambu. ⁴⁰ Inäqe he aquvä äqänäpiyanğani, kukñuä näuä-namä mäwqä, qänaknäñi, suqä qäyunänjä iunä iqanğpu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, anğı ävaukqenqä

¹ Nyämaqäuä, kukñuä äñguä we-hunqä-täñi, nyi awä hetqanğä qätä änyiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iuta yänänäqñqänä tqäutanguwinqce, hiqä knuä indqänqce, anğumä evauqumuatmqce.

2 He kuknuä nyi awä etkqä iinjä iqueni, a yänänqñqä qätatanppqe, iquesani Goti Hanjuwä Iqu, änyä-hänä epñqä emäkätqäuä. Inäqe he iinjä mimäkqanppqe, heqä quuvqä heqiyqe, nätmätqä hinñinqä enqä-panänqe.

3 Kuknuä aanä naqänänä nyi nqä-näuä ämaqä huiziuta qänğanä ämakqä iqueni, awä tii äyä etkqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänä äwiñqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä suqä quvqä eeqäpnäñi huätä mamäutñqenqä iñqä äpäkonñqe. 4 Itanğa tiinjä-pqä äqänänqä-pa,† qu Iqueni qua pteqanñuwänğa, hea hñquaqu äwiqe, hñquququeni, Goti Iqu anñi ävauqumuatkqe. 5 Itanñi Iqu Pitä ique-ganä äwimeqe,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau äwimakqe. § 6 Itanñi Iquenyqä quuvqä heqiyqä 500 iquau, asänğa äwimakqe. Iquautanñi, hñqua ae äpäkonñuwä-qe, kuapänänñi hänä yqänä äpmenä. 7 Iquau äwimeqetanñi, huizi Jemisi ique äwimakqe. Itanñi ämaqä huizi, Iqueqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau eeqänänä äwimakqe. 8 Itanğa aanä yäpaki, nyi, ymeqä kiqä känai hea qäyunänänğa maunyqä iqä enqä-panä iinjä-qunñänğa, änyimakqe.* 9 (Ii qakui tiinjä iuta ätqä. Ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauqä yäpä iqi, quvqä äpmenqä iqunjqä. Nyi hinñiqänänänğanñi, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunñi, yuuwä äpäsätäminjqä etanñi, ämaqe, “Ämaqä kuknuä

* 15:3 Asayä 53:5-12 † 15:4 Apqä Bukä 16:10 ‡ 15:5 Lukä 24:34 § 15:5 Makä 16:14 * 15:8 Wäunñinqä 9:3-8

awä ttñqä ändowatkqä hñqukiyqä” ndqe, ii quvqe. ¹⁰ Iinjä qäyä etañgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimänngqetani, nyi sä äpmenä. Itanja Iqueqä qeqä imänqä iinj, qua aanqä iqi mapäkñqä ikqe. Inji nyi iinjä emä, qua iqi mähäwiqä itmä, wäunüä yänänäñqä imäkätmä iutani, kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquauni, ämähqätäunä. Wäunüä iinj, nyi ñqä-näüä mimäkqä pa itqänä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänqä nyitä äpmenqä iqu, inyimäkqangi imäkätqänä.) ¹¹ Inji Kraisi Iquenyqä kukñuä iinjñqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunqänä ätuätunqe. Itanja he iunqänä quuvqä äyä eqiyätqänä.

Ämaqä ae äpäkonjuwä iqua, anju vaupnuwänqäti?

¹² Ne kukñuä awi, “Kraisi Iqu äpäkonganqänä, Goti Iqu anji ävauqumuatkqeqä” qäyä ätuätqätangu, ga ämaqä hesanä hñqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anji häñä mävaugä ipñqäüä-qe” sunqä ätätqänä? ¹³ Quvaqä kukñuä iinj, naqä-qakuä etañgutqe, ii tiinji. Kraisi Iqueni, angumä häñä mävaugumuatqä iquänänji. ¹⁴ Itangi Kraisi Iqueni, qua buta angumä mävaugumuatqä iqä-säpi, ne kukñui hñgi tätqätanguati, ga he-pqe quuvqä hñgi heqiyätqätpninji. ¹⁵ Itanja ämaqä pizqä qua äptepqä iuta anji mävaugñqä etañgpqe, ii tiinji. Goti Iqu Kraisi Iqueni mävaugumuatqä iquänänji. Iinjä sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqueni, iinjä

iwimäkkqä-qe,” quañgä tqune hiätaninji. ¹⁶ Ii tiinji. Ämaqä pizqä qua butani mävaucqñqä sätäti, Kraisi Iquenä-pqe mävaucumuatqä iquäninji. ¹⁷ Inji Kraisi Iqueni qua buta anji mävaucumuatqä ikqä etañgutqe, he quuvqä eqiyäñuwi, yätamäkkqä maiyqä itqätanguti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninji. ¹⁸ Tiinä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä pizqä ae äpäkonjuwä iqua-pqe, qui hämänä imäkñgpninji. ¹⁹ Itanğa neqä kñuä indqñqä yänänäqñqe, Kraisi Ique ävanä hiñuä äqänänä pmeqe, yätamäkkqe, qua täu häñä äpmenänğanäñqä etañgutqe, ämaqe, nenyänqe, huäqä kiinä wunänä. Ga quwqä huäqä-huñqä iinji, eeqänäñi ämäwqätäunä.

²⁰ Iinji hmanji. Ymisañä wäñuä du yäüä kinğanä iqäqä-pani, ämaqä pizqä äpäkombqä iqua anji vauqññqe, Kraisi Iqu äpäkonqgetani, Goti Hanjuwä Iqu Ique ganä anji äyä ävauqumuatkqe. ²¹ Ii tiinji. Äpäkonqä ämaekqe, ämaqä hñqu etañqgeta, anji vauqññqe, ii ämaqä huiziquvi. ²² Ämaqä eeqänänä, Atamä iquesanä äpäkonätqñjuwä-pa, anğumä häñä vauqumuatqññqe, Kraisi Iquesanänqçe. ²³ Itanğa eeqänäñi, kiqññga-kiqññgayi. Ämaqä kinğanäñi, ii Kraisi Iquvi. Qänakndanji, Iqu qua täñqä anğu quvepäniqññga, ämaqä Iqueqänänä iqua, anji vaupnuwi. ²⁴ Itanji yoqä naqä-tañätä, yänänäqñqä-tañätä eeqänänä äpmeñuwä iunji, Kraisi Iqu qui imäkäqetani, nätmatqä eeqänäñi miqññqe, Goti Kaniqueä hipa iu väniqe. Ii

hiunji yäpakiyi. ²⁵ Ii tiinjä etaŋgiyi. Kraisi Iqu, Iqueqä mäkä-huŋqä iquau, Iqueä yäpä iqinyä äpmuatetqäŋganqä, nätmatqä eeqänänju äpakänä ämiqa uwqäniqe. ²⁶ Mäkä iini qäpu etaŋga, yäpaki äpäkoŋqä ique hämänä hma imäkäniqe. ²⁷ Iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä. “*Iqu nätmatqä eeqänäni, Iqueqä yäpä iqi ekqeqä.*”† Kukŋuä iqu, tiinjä ätätä ätqi. Nätmatqä eeqäpnäni, Goti Iqu Kraisi Iqueqä yäpä iqi eätäqäŋganji, Iqu Iqueqä-kiuäni yäpä iqini maenqä ma ikqe. ²⁸ Itaŋga nätmatqä eeqäpnäni Iqueqä yäpä iqi wiqanqutqäŋganji, Ymeqä Iqu Kiqä-kiuäni, Goti Iqueqä yäpä iqi enäniqe. Goti Iqu nätmatqä eeqäpnänjä, Ymeqä Iqueqä yäpä iqi hiŋuiqänä ekqe, Ymeqä Iqu, Goti Iqu eeqänänjä iunji äminiqŋqä e imäkäniqe.

Ämaqä pizqä iqua, anju mävuunqä etaŋgutqe, änäänqe?

²⁹ Ämaqä hŋqua, pizqä iquau yätamäkqenqe, asnjä ämetqänjä. Itaŋga ämaqä ae äpakombqä iqua, anju mävuunqä naqä-qakuänä etaŋgutqe, ga ämaqä asni, pizqä iquau yätamäkqenqä ämetqänjuwä iqua, äänä imäkpnuwänqe? Inji iqua asni, iinjä iquaunqe, sunqä ämetqänjä? ³⁰ Tiinjä-pqä inänji. Ne kukŋuä äŋgui awä ätuätunquä imni, qu qui nemäkpŋqä itqänjuwitani, qae mäpmeqä, hanä-iqä qäpisa-qäpisanji, sunqä ämetqänju? ³¹ Nyämaqäüä, nyi hea ique-iquenji, pizgewä ae äyä äpäkonäqisätqänjä. Inji neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu, hesä anä pmetanqŋqä nyi

† 15:27 Apqä Bukä 8:6

yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä. ³² Itanğa nyi hiveqä-yaqueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmeñuwä itä mäkä äunqque, ii nyi ñqä änyinqä dutanä imäkkqä etanğutqe, yätamäkkqä iquesañi squä mamniqäwä? Ii tiinji. Ämaqä hñqua kukñuä tii ätätqänä. “*Awiñga päkonatunqueqä. Inji ne tänğanı, buayätä eqätä gmanğuatunquänäñniqä.*”[‡] Ämaqä, äpäkombqä iqua anğı mävuunqä etanğutqe, kukñuä iinji qänaknä ianä. ³³ Ämaqä hiqä kñuä anğui qui emäkätqänuwä iquauñi, hiñuinä mäqunquä pambu. Kukñuä hñqu tiinjä äwi. “He ämaqä ququvqänänjä hñquatä näueqä imäknäpu qanjä anä ikipiyitani, iqua hiqä suqä anğui yuuwä hetäupñqäuä.” ³⁴ Hesanjä hñqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maqñqä etanğuwinqe, he suqä qäyunänji ipu, kñuä jänänänjinä indqänäpu, suqä quvqe vquatämäupu. Nyi kukñuä iinji, womba etapätmä etqä.

Huiwä anğı vauqe, aanjä huitanñqä

³⁵ Inäqe ämaqä hñqu yatñqä tii iänä. “Ämaqä pizqä qua äptepqä butani anğumñi hänjä-pmeqänqe, Goti Iqu qunji, äänä imäkätä vauqumuatäniqäwä? Huiwi, äkitani nyqä vauqumuatäniqäwä?” ³⁶ Si kukñuä iinji, qäyasäqi ätnä. Nätmatqä piikä hmbu qua mämä vowä ämäuesqe, piikipu pizqä ganä iqanğa, baki inğa äukauänä. ³⁷ Si snğumetqänä-qe, ä ipñqä käukuä piikänä-qe vowä ämäuesqe, si piikinä vowä ämäuenji.

[‡] 15:32 Asayä 22:13

Inäqce kiqä baki, piikä ique asänänjä iinänqä ma, huitanjä äukauänä. ³⁸ Piikä iinjä iqueni, Goti Iqu Iqueqä äwiñqä iuta, Kiqä-kiuä imäkqanqgetani, kiqä baki, huiwä kiqä-tänjä hiänä. Itanğa piikä ique-iqueni, quwqä bakiuqä huiwi, aanjä qäyunänänqä vquänä.

³⁹ Nätmatqä eeqänänji, qu huiwi naqä-hnqunä minqä injä. Ämaqä iqua, hiveqä-yaqueqä iqua, yñjä iqua, itanğa hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitänjä-huitanjä änyänjä. ⁴⁰ Itanğa, nätmatqä huiwä-tänji, hui qäukuä haqä yätu witanji, hui qua iu äwi. Itanji nätmatqä qäukuä haqu yätu äwiñqä iuqä qeqätqce, qua iu äwiñqä iuqä qeqätqce-tänji, asänänjä ma, huitanjä-huitanjiyi. ⁴¹ Mäptqce, qeqätqce, kiqä-tänjä etanğa, qanui, kiqä qeqätqce, huitanjä-tänjiyi. Itanğa qätäqueqce, huitanjä-huitanjä epiyitanji, qeqätqce, quwqä-quwqä-tänjiyi.

⁴² Huiwi huitanjä-huitanjä ii enqä-panji, ämaqce pizqä äpakonäpu anğu vauqce, asänänjä iinjä. Ämaqä huiwi qua äptepqce, piyanäweqce. Inäqce huiwä qua-mända anğumä vauqce, piyanjä mäweqä yänä. ⁴³ Ämaqä huiwä qua äptepqce, ii womba vqetä yänänäqñqä maeqätänqce. Itanğa huiwä qua-mända anğu vauqce, yoqä naqä-tänjätä, yänänäqñqä-tänjätänqce. ⁴⁴ Huiwä qua äptepqce, ii qua täu pmeqänqce. Itanğa huiwä anğumä vauqce, ii Dñä Äñguä Iquesa eä, dnjä iquvi. Huiwä qua täu pmeqänqce, naqä-qakuä eänqgetani, huiwä Dñä Äñguä Iquesanjä-pqce, naqä-qakuä inä eä. ⁴⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä tuwanjuä äqänä äwi. “Ämaqä

hiñuiqāñä Atamä iqu, häñä-pmeqä-qu ekqeqä.”Š Itanğa Atamä Qānakñä Iqu, dnjä eätä, ämaqä du häñä-pmeqä-vqāñqä äyä ekqe. ⁴⁶ Ämaqä Dñä Äñguä Iquesañä Iqu, kiñganä hiñuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua täu pmeqāñqä iqu ganä timäuqanğa, Dñä Äñguä Iquesañä Iqu qānaki ätimäukqe. ⁴⁷ Atamä hiñuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutanjä iquvi. Itanğa Atamä qānaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutanjä Iquvi. ⁴⁸ Ämaqä eeqāññä qua iutanjä eāñuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu enqä-panjä asāññä iñiyi. Itanğa ämaqä eeqāpnāñä qäukuä haqä yätutanjä eāñuwä ii, qu Ämaqä qäukuä yāñisanjä Iqu enqä-panjä asāññä iñiyi. ⁴⁹ Inji täñganji, ne ämaqä qua iutanjä ekqä iqu enqä-panjä, asāññä eāñque, inji qānakndanji ne Ämaqä qäukuä haqä yätutanjä Iqu enqä-panjä, asāññä iñjä hianique.

⁵⁰ Nyämaqäuä, nyi, “Ii tiñjä etanği” etqä. Nätmatqä pizqä yätñqä hui, nätmatqä pizqä miqä iqueñji, mämeqä itä, anä mäpmeqāñqe. Iutanji huiwä pizqä yätñqä itäqetani, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä yāñiñi, nätmatqä wāñqä-qāpu mämeqä itä, anä mäpmeqāñqe.

⁵¹⁻⁵² Nyi kukñuä zä äwiñqä hñqu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqāpnāñi, pizqä hämänä mapākonqä yaniquä etanğqä-qe, hääwä yāpakiqu tii tämäuqanğanji, neqä hiñui hikueä ptqä maqāñä äqiyqu-panji, neqä huiwi, iñjä itä kunmäknāñi. Hääwi iñjä tqanğanji, pizqä äwämitpqa imdanji, pizqä anğumñi

mapäkonqänqä angi vaupnuwi. Inğanı neqä huiwi änyä-hänä kunmäknäniqe. ⁵³ Huiwä qui imäknätä äpäkonätñqä tqı, qui mimäkñqä itä hänä hea ique-ique pmetäniqä diñqe, änyä-hänñqä äkunmäknänñiyä. ⁵⁴ Huiwiqı iinä ae äkunmäkñganğa, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqä tiinji, qäyunä timäuanä.

*“Goti Iqu mäkä yänänäqñqänänä itä, äpäkonqä iqueni ämäwqätäuqiyä.”**

⁵⁵ *“Äpäkonqä iquki, tqä yänänäqñqä ämaqe ämäwqätäutñqe, äñgiyi? Äpäkonqä iquki, si ämaqä zi miqutesinqe, äñgiyi?”†*

⁵⁶ Äpäkonqä iqueqä zi, ii suqä quvqe, qenyänji. Itanğa suqä quvqä iqu kiqä yänänäqñqä meqe, ii kukñuä-suqä iquesanji. ⁵⁷ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, mäki ämäwqätatunquä inemäkätñqenqä, ne “äñguiqä” ätuanä.

⁵⁸ Iinñqe, ñqä nyämaqä nyi kiinä änyinätñqä iquenä, nätmätqä hui ktäqä-ktäqä meqiyqänqä yänänäqñqä tqäutñqe. He Naqä Iquenyqä wäunüä dnä huqä ii imäkätqänjuwi, hiñgi meqänqä ma, qakuä-tänä iiyi. Mä iinñqe, hea etä zä ävätä, Naqä Iqueqä wäunuinñqänä kñuä neyquätñqänänji.

16

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqenqä, mbqä aquvä qäpñqä ätukqenqä

* 15:54 Asayä 25:8 † 15:55 Hosiya 13:14

1 Tänggani nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeñuwä iunqä mbqä aquvä qäpñqä iinqä kukñuä hetmqe. Ii imäkqänqe, nyi ämaqä Goti Iquenyqä qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqänuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä imäkqäpñqe. 2 Nyi anğumä äpmqänğani, he iquau wipñqe aquvä maqiyäqisqä ipnuwänğqä manyinğanğqetani, wikä ique-iqueqä hiunji kiñganänğä iqueni, hñqunä-hñqunänğä-quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä anju pñqä eqäpñqe. 3 Nyi iqi ae ätimäutmänğani, ämaqä he atäunüä ipqä iquauñi, hiqä nätmatqä iinjitä, nyaqä tuwanüä äqämqetä, äma upñqe, ävätmä Jerusälemänğqä ändowatmniqe. 4 Itanğa nyi-pqe, du qäyunqä äwqñqe äñguä hiqanğutqe, iqua nyitä anä wanique.

Poli iqu, Korinä timäuninğqä ätukqenğqä

5 Itanğa nyi qua naqä Masendoniya iu äpmeñuwä iunğanä hiñuä äqunäkämítani, qänaki, emamniñqe. 6 Nyi maqñqä enğä. Hesänji hiunji hmbunji anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä iqanğani, he nätmatqä qanğä ändma wätñqä iunji, yätamakqä nyipnuwänğqä diñqe, yunüä naqänänğä äqunätä, iiqä qäpu päwqanğanğqä, äpakänä hesä anä pmeniquti? 7 Nyi hñqäqinyqä äwätmänğani, he kukñuinä etmä, maqänä maiqutäuqänqe, manyinğqi. Inğqe Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqänqe, hiñuinä ñqänğanğutqe, nyi hesä anänji, hiunji kuapanä pmamniñqä änyinği. 8 Nyi Epäsäsi täunji, hiunji naqä “Pendikosiuä” ätmiñuwä

iqu ätimäuqanğanqä pmetmä. ⁹ Äpmenqä täqini, ämaqä kuapänäni, nenyqä mäkänqä qäyä itqätanğuwä-qe, nyi qokä-apäkä huiñi, Goti Iqueqä ämaqänä epñqä yätamäkqä wimqä diñqe, nyinyqä hänaqä inçi. Iiñinqe, täqi pmetmä.

¹⁰ Timoti iqu henyñqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätñqe, he yeeqä ävätmepu äñğuanä mipu. Nyi iinjä etqe, iqu Naqä Iqueqä wäunui, nyi itñqä-ma asänä imäkätñqä-qu etañji ätqä. ¹¹ Iqu iqi emeqanğani, hesanjä hñqua, ique yeeqä mävatmeqä iqä diñqe, hiñuinä mäqunquä pa iqäpnä. Itanğa iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä ppñqä diñqä hiñuä äqunmä pmamniqe. Injitanı iqu nyi anğumä änyimetñqänä evämeqanğanı, iqueqä qanjä wätñqä iunji, äwqä hanuä änyä wätñqänä yätamäkqä väwqatqäpnä.

¹² Täñğanı nyi kukñui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä huiziquatä henyqä quvepñqäñqe, nyi iqueni kukñuä yänänäqñqänänä ätuätñqä-qe, iqu täñğanqe, mäwiñqä itqäuä. He emetñqe, hiunji hñque, iqu, 'Täñğanı qäyunjqä' kñuä vqanğa, inğa emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänqä diñqä, kukñuä yäpakä ätkqenqä

¹³ He äñğuanä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, itanğa zä miqä, yänänäqñqä tqäutpñqe. ¹⁴ He nätmatqä

* **16:10** 1 Korinä 4:17

eeqänänjä imäkäpiyâ iunji, huiziunqâ qeqâ emänätâqâ iuta imäkqäpñqe.

15 Nyâmaqâuâ, nyi he evauqumuatmqâ änyingji. Stepanasi† iquenyqätâ, huizi iqueqâ anju anâ äpmeñuwâ iunqätäñji, he näqñqe. Hiqâ qua naqâ Äkaiya iunji, iqua quuvqâ ganâ eqiyäpu, ga quwqâ-quwâ wäunui, Goti Iqueqâ ämaqâ iu yätamakqâ vqänqâ, ämakuwi.

16 Itanğa he ämaqâ iquautâ, itanğa huizi, wäunüâ asänâ itqänuwâ iquautäñji, iquauqâ yäpä iqi pmetpñqâ änyingji.

17 Korinä iu äpmeñuwâ iquenâ, yätamakqâ nyiyqänänji hma etanğuwänğa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanğa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqâ anji ämequwinqe, nyi aquvänä iqâ.

18 Iqua yänänäqñqâ he emäkkuwâ-pañji, nyi-pqe inâ nyimäkquwi. Inji he ämaqâ injä iquaunqe, “Ämaqâ qäyunänjä iquayqâ” kñuâ indqänäpu, äñguâ itquapñqe.

“Ne henyqâ hui mimäuqâ inunâ” tqeñqâ

19 Jisasi Iquenyqâ qua naqâ Eesiya täu aquvâ äqänätqänuwâ iqua, qu, “Ne henyqâ hui mimäuqâ inunâ” etqâ. Itanğa Akuila iqutâ, Presilatâ, itanğa ämaqâ Jisasi Iquenyqâ iyaquiyqâ anju aquvâ äqänäqäsätqänuwâ iquatâ eeqänâ, “Yää ñquauâ! Ne henyqâ hui mimäuqâ inunâ” etqâ.

20 Neyâmaqâ täqinâ eeqänänjä iqua, “Ne henyqâ hui mimäuqâ inunâ” etqâ. He äminäpiyänğanji, quuvqâ heqiyqâ iquneqâ suqâ iunji, quneqâ inğpñqe. 21 Poli iqunâ, henyqâ hui mimäuqâ itmâ, kukñuâ tä, tuwanui nyi

† 16:15 1 Korinä 1:16

ηqä hipaitä äqiyqä. ²² Inji ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwiηqä iänqä iqueni, Goti Iqu qui iwimäkätηqä änyingi. Iyää, Naqä Iquki, si biyä! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä äηguänäηi hingi vqe, etapquä. ²⁴ Itaηga nyi ηqä-näuäηi, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmitaηi, ηqä äwqe, he eeqänäηuenä etapqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac